

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

БЕЛЕЖНИК 2018

КАК ДЕЦАТА, РОДИТЕЛИТЕ
И ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ
ОЦЕНЯВАТ ДЪРЖАВАТА?

БЕЛЕЖНИК 2018
КАК ДЕЦАТА, РОДИТЕЛИТЕ И ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ
ОЦЕНЯВАТ ДЪРЖАВАТА?

Издава:

Национална мрежа за децата,
април 2018

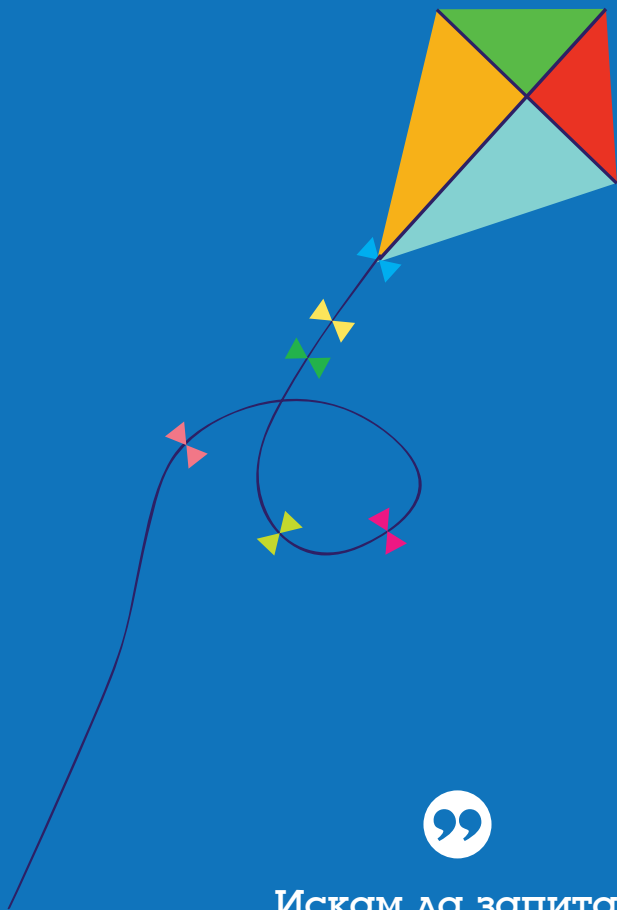
Бул. „Витоша“ №58, ет. 4
1463 София
т./ф.: 02 988 82 07,
02 4444 380
office@nmd.bg
www.nmd.bg
facebook.com/nmdbg

Корица:
Анна Ризова, Design for Friends

Дизайн и предпечат:
Таралеж ЕООД

Печат:
New print company

ISSN 1314-9970

„Искам да запитам:
толкова ли са много децата в България,
че да не можем да се погрижим за тях,
независимо къде живеят?“

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	3
Благодарности	4
Списък на използваните съкращения	5
Методологически бележки	6
Какви са най-честите препоръки на децата, родителите и професионалистите?	8
Какви оценки поставиха децата, родителите и професионалистите?	9

ОБЩИ ПРИНЦИПИ ПО КОНВЕНЦИЯТА НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО 10

Недискриминация	11
Детска бедност	19
Пренебрегване и злоупотреба с деца	21
Сигурна и здравословна среда	26

СЕМЕЙНА СРЕДА И АЛТЕРНАТИВНИ ГРИЖИ 32

Семейна среда	33
Деинституционализация	35
Осиновяване и приемна грижа	37

ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ 43

Болнична и доболнична помощ	44
Психично здраве	50

ОБРАЗОВАНИЕ 51

Образование и грижи в ранна детска възраст	52
Училищно образование	54
Приобщаващо образование	60

ДЕТСКО ПРАВОСЪДИЕ 65

Правосъдие, съобразено с интересите на детето	66
Пренебрегване и злоупотреба с деца в киберпространството	73

Какви оценки написаха експертите?	75
Оригинален вид и произход на ангажиментите	76

ВЪВЕДЕНИЕ

За втора поредна година Национална мрежа за децата допълва експертния доклад „Бележник: Какъв е средният успех на държавата в грижата за децата?“ с изданието, което в момента държите в ръцете си. И тази година целта ни е проста: да дадем думата на децата и на пряко ангажираните с тях възрастни. В следващите страници ще научите, без претенции за представителност и изчерпателност, какво мислят те за това, което институциите правят в името на децата. Въпросът, от който тръгваме, е: „Как самите деца, родителите и професионалистите, които работят с деца усещат в собствения си живот изпълнението или неизпълнението на държавните ангажменти към тях?“.

Водим се от убеждението, че никога няма да установим какво е най-добро за децата, ако не се научим да ги питаме. И да разговаряме с тях поне толкова, колкото с институциите. За нас не подлежи на съмнение, че учениците знаят най-добре от какво се нуждаят децата в училище; че децата в гетото познават най-добре проблемите на гетото; че децата със специални потребности по-добре от всеки знаят кое и кога прави потребностите им специални.

В началото на 2018 г., заедно с 29 организации, членове на Национална мрежа за децата, успяхме да се допитаем до мнението на близо 600 деца, млади хора, родители и професионалисти, работещи с деца от цялата страна. Споделените от тях притеснения, очаквания, препоръки и оценки обобщихме в настоящото издание. По този начин, от една страна, имаме оценката и препоръките на експертите в основното издание на Бележника, а от друга – оценката и препоръките на децата, за да постигнем една пълна и актуална картина на живота на децата в България.

Стъпили на опита си в застъпничеството и в популяризирането на правата на децата, се надяваме не само, че ще успеем да превърнем тази книга в традиция, но и че тези резултати ще повлияят на начина, по който се планират и осъществяват политиките за деца, както и на ежедневната практика в грижата за тях. Или че поне читателите ще намерят представените тук мнения за толкова важни и ценни, колкото ги намираме ние.

Приятно четене!

БЛАГОДАРНОСТИ

Национална мрежа за децата изказва сърдечни благодарности на всички, които допринесоха за това да проучим какво означава за живота на конкретни хора ангажиментите на държавните институции да бъдат изпълнени.

Бихме искали да изкажем специални благодарности на организациите, чието професионално отношение и отдаденост направиха възможно участието на децата, родителите и професионалистите, така че, накрая мнението им да бъде включено в това издание.

- Център „Амалипе“
- Сдружение „Верният настойник“
- Сдружение „Гаврош“
- Асоциация „Деметра“
- Сдружение „ЖАНЕТА“
- Фондация „Жулевия дом“
- Фондация „Здравето на ромите“
- Сдружение „Инициатива за развитие – Кърджали решава“
- Институт по социални дейности и практики – КСУДС Видин и КСУДС Шумен
- Фондация „Инкубатор за ромски алтернативи“
- Фондация Карин дом
- Клуб на НСО – Търговище
- Сдружение „ЛАРГО“
- Сдружение „Младежка толерантност“
- Училищно настоятелство „Надежда“ към 49 ОУ „Бенито Хуарес“
- Национален алианс за работа с доброволци
- Национална асоциация на ресурсните учители (клон Враца)
- Асоциация „Ная“
- Фондация „Областен ромски съюз“
- Сдружение „Организация Дром“, Видин
- Българска асоциация „Осиновени и осиновители“
- Фондация „Радост за нашите деца“
- Сдружение „Семеен център – Мария“
- Сдружение „Спина бифида и хидроцефалия - България“
- Сдружение „Съучастие“
- Сдружение за педагогическа и социална помощ за деца ФИЦЕ - България
- Училищно настоятелство при ОУ „Христо Ботев“
- Сдружение „Цветно бъдеще“

„Бележник 2018: Как децата, родителите и професионалистите оценяват държавата“ нямаше да бъде възможен без работата на регионалните координатори на Национална мрежа за децата и техните усилия за организирането и провеждането на фокус групите.

Бихме искали да благодарим на всички родители и професионалисти, които изразиха своето мнение. Най-много благодарим обаче на всички деца, които участваха в допитванията и споделиха понякога много лични и болезнени преживявания. Оценяваме го високо и се надяваме, че това споделяне, ще допринесе за промяна там, където има нужда от нея.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

ВУИ	Възпитателно училище-интернат
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ЗБППМН	Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните
КСУДС	Комплекс за социални услуги за деца и семейства
МОН	Министерство на образованието и науката
СПИ	Социално-педагогически интернат
ТЕЛК	Трудово-експертизна лекарска комисия
ЦНСТ	Център за настаняване от семеен тип

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

„Бележник 2018: Как децата, родителите и професионалистите оценяват държавата?“ обобщава гледната точка на деца, родители и професионалисти за изпълнението или неизпълнението на държавните ангажименти към децата у нас. Той допълва големия „Бележник 2018: Какъв е средният успех на държавата в грижата за децата“, в който прегледът на напредъка по ангажиментите, оценките и препоръките се правят от експерти в съответната сфера.

Макар че изследването не претендира за представителност, гледната точка на децата, родителите и професионалистите е събрана от общо 597 души чрез провеждането на общо 43 фокус групи, в които участие са взели 189 деца и 156 възрастни и чрез онлайн анкета с участието на 252-ма души.

Участниците във фокус групите и анкетата са насърчени да споделят своите преживявания, мнение и препоръки по отношение на общо 24 ангажимента в петте основни области на Бележника. Ангажиментите са поети от различни държавни институции, в рамките на различни планове и стратегии и следват структурата на големия „Бележник“ с изключение на сливането на два ангажимента в област „Образование“ и изключването на един ангажимент в подобласт „Детска смъртност“ поради твърде деликатния му характер. Всеки един от ангажиментите е преформулиран от оригиналния си вид в по-достъпен за деца и непрофесионалисти (оригиналният вид и произход на ангажиментите е приложен в таблица края на изданието). Насоките за оценяване във фокус групите и анкетата са сходни със скалата на оценяване на експертното издание на Бележника. В рамките на анкетата всеки един от ангажиментите е разгледан през формулирани един или два въпроса, като оценките съответно описват ситуации на изпълнение или неизпълнение на ангажиментите.

Споделеното от децата, родителите и специалистите е организирано за всеки ангажимент по следния начин:

- **„Какво се случва?“** прави връзка с експертния „Бележник“ и включва синтезираните ключови данни и заключения на експертите.
- **„Кого попитахме?“** дава информация за профила на децата и възрастните, коментирали в рамките на съответния ангажимент.
- **Оценката** на всеки ангажимент е средно аритметичната на оценките, поставяни от децата и възрастните, като за децата това е средноаритметичната оценка от фокус групите, коментирали съответния ангажимент, а за възрастните – средноаритметичната на фокус групите, коментирали съответния ангажимент, и средноаритметичната от анкетата.
- **„Какво мислят децата?“** и **„Какво мислят възрастните?“** включва мнението на децата и възрастните по съответните ангажименти, споделени преживявания, както и препоръки за подобряване на изпълнението на ангажиментите.

Изследването е проведено в съответствие с Политиката и процедурите за закрила на Национална мрежа за децата.

КАКВИ СА НАЙ-ЧЕСТИТЕ ПРЕПОРЪКИ НА ДЕЦАТА, РОДИТЕЛИТЕ И ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ?

- Разстоянието между хората и държавната власт е много голямо. Често хората, чийто живот се влияе от държавните политики, не смятат, че са чути и не вярват, че нещо може да се промени.
- За повечето хора има нужда от повече човешко отношение и по-малко бюрокрация. И от повече инвестиции в хората, чиято професия е да се грижат, възпитават и подкрепят други хора - деца или възрастни.
- Хората и институциите, които работят в интерес на децата, трябва да се познават по-добре помежду си, да говорят повече едни с други и да се координират, за да могат да постигнат по-добра грижа и качество на живот за тях.
- Хората, работещи в практиката, рядко се чувстват въввлечени, когато се правят системни промени и се обсъждат политики, отнасящи се до тяхната работа.

КАКВИ ОЦЕНКИ ПОСТАВИХА ДЕЦАТА, РОДИТЕЛИТЕ И ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ?

ОБЩИ ПРИНЦИПИ ПО КООНПД	3.14
Недискриминация	3.43
Детско участие	3.05
Детска бедност	3.08
Пренебрегване и злоупотреба с деца	3.12
Сигурна и здравословна среда	3.00
СЕМЕЙНА СРЕДА И АЛТЕРНАТИВНИ ГРИЖИ	3.69
Семейна среда	3.65
Деинституционализация	4.08
Осиновяване и приемна грижа	3.33
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	3.12
Болнична и доболнична помощ	3.17
Психично здраве	3.07
ОБРАЗОВАНИЕ	3.14
Образование и грижи в ранна детска възраст	3.42
Училищно образование	3.28
Приобщаващо образование	2.73
ПРАВОСЪДИЕ	3.21
Правосъдие, съобразено с интересите на детето	3.36
Пренебрегване и злоупотреба с деца в киберпространството	3.06
ГОДИШЕН УСПЕХ	3.26

ОБЩИ ПРИНЦИПИ ПО КОНВЕНЦИЯТА НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

„Не знам точно какво представляват правата на децата, но знам, че имат доста, които хората не знаят. Има комисии, агенции и други, които защитават правата на децата.“

НЕДИСКРИМИНАЦИЯ

АНГАЖИМЕНТ 1

Промяна на законите така, че те да се допълват един друг и заедно да гарантират правата на децата в образованието, социалната сфера, правосъдието, здравето и т.н.

Оценка: **3.37**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

През 2017 г. бяха променени или бяха обсъждани промени в различни закони и наредби в социалната сфера, образованието, здравеопазването и правосъдието, но те обикновено са „на парче“, вместо да се допълват, и най-често остават незавършени.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 11 до 18 години от българска и ромска общност
- Студенти
- Професионалисти
- Други възрастни.

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Повечето деца са чували, че децата имат права и че е важно те да се спазват. Те свързват темата за правата с неправителствени организации или медии. В същото време им е трудно да посочат какво представляват самите права или конкретни такива. Единственото право, посочено от тях, е това на достъп до образование, което бива нарушавано, когато родителите нямат пари. Именно затова за децата е трудно дори да кажат дали правата им се спазват или не. Част от децата смятат, че отговорност за спазването на правата на децата има всеки един човек.

Впечатление прави, че децата, са по-наясно с това какви са техните задължения, отколкото с това какво представляват правата им или какви са те.

Предложението на децата е да има часове в училище, в които децата да научават повече за правата си. Това според тях може да става и в сега съществуващите часове, например по психология. Но е важно не само децата, но и родителите и учителите да знаят повече за детските права и затова трябва да има начини и те да научават за тях.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ – РОДИТЕЛИ, ПРИЕМНИ РОДИТЕЛИ, ПСИХОЛОЗИ, СОЦИАЛНИ РАБОТНИЦИ?

Възрастните смятат, че не всички си дават сметка какви права имат децата и липсва достатъчно информация по въпроса – както за деца, така и за възрастни. Смятат, че запознаването с правата на децата и защо те са важни, е възможност да се намали нехайството и лошото отношение към децата.

Почти половината възрастни, взели участие в анкетата, смятат, че държавата е тази, която най-често не се съобразява с правата на децата и че всичко е хаотично. За възрастните промяната в законите е смислена, само, ако има реален ефект в практиката. Като пример се дават законите за борба с дискриминацията, за които, обаче, е трудно да се каже, че са намалили дискриминацията в практиката. Много често се срещат примери, в които деца са обвинявани и упрекувани заради това, че са в досег със системата за социални услуги, заради техния етнически произход, заради проблеми в душевното здраве. Донякъде това е резултат и от непознаването на законите и факта, че те не се прилагат – включително и от самите институции. Много от възрастните смятат, че част от проблема е, че вземащите решенията за промените и прилагането на законите, нямат истински досег с хората и по-скоро се създава впечатление, че това се случва за сметка на провеждането на безсмислени събития.

„Препоръчвам по-малко да се изливат лъснати речи по време на бляскави конференции“

„Поне в случаите,
касаещи деца,
законът да се
прилага адекватно
и с цялата му
строгост“

Препоръките са свързани най-вече с това самите институции да знаят и имат предвид детските права в работата си, да се координират по-добре помежду си, а вземащите решения да положат усилия за това да изградят истинска лична представа за предизвикателствата пред спазването на правата на децата.

АНГАЖИМЕНТ 2

Подкрепа за цялостното благосъстояние на децата бежанци, дошли в България без възрастни придружители и недопускане на насилие и злоупотреби срещу тях.

Оценка: **3.49**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Броят на непридружените от възрастен деца бежанци рязко е спаднал през 2017 г. Въпреки това, държавата продължава да не изпълнява отговорностите си по отношение на останалите в страната деца. Настаняването им в различни услуги става при отношение и условия, различни от тези към другите деца. Назначените за представители на децата не са подготвени за това, а включването им в живота на обществото е много трудно.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Възрастни, които смятат, че имат отношение по темата

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Почти половината от възрастните, участвали в анкетата, смятат, че непридружените от възрастен деца бежанци са често жертви на насилие и никой не им помага. Те смятат още, че децата бежанци нямат възможност да се обучават на нищо у нас или ако имат такава, то е единствено на български език.

41% от участвалите в анкетата смятат, че не знаят доколко децата бежанци са защитени от насилие.

АНГАЖИМЕНТ

Въвеждане на повече и по-добри начини децата в България да могат да изразяват мнението си за политиките, които се правят за тях, и това мнение да бъде взимано предвид.

Оценка: **3.05**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Има опити мнението на децата да се взима предвид, когато се правят политики за тях, но те са все още много слаби. Няма достатъчно различни начини, чрез които повече деца да изразяват мнението си по въпросите, които ги касаят, а възрастните най-често не са подготвени да питат и изслушват децата.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Ученици от 11 до 18 години
- Деца, настанени извън семейството си
- Родители на ученици
- Учители в начален и прогимназиален етап на образование
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Най-често въпросът за начините децата да споделят мнението си, се свързва с училище и Ученическите съвети. А повечето коментари са свързани с начина, по който работят те. Наред с няколко добри примера за „победа“ на предложения, дадени от Ученически съвети, преживяването за това дали мнението ти е взето предвид или не, зависи много от това дали си част от Ученическия съвет. За повечето деца Ученическите съвети са или затворени клубове, в които влизат деца, „подбрани от директорите или учителите“, които не споделят информация за темите, които обсъждат и за взетите решения; или са безсмислено формално занимание, което поставя незначителни въпроси; или пък не е

Наблюдава се много голям интерес от страна на децата за коментари и изразяване на мнение по отношение на политиките, които се отнасят до тях и които държавата обещава да им предостави в по-голяма степен. Прави впечатление, че често пъти това дали е възможно да споделиш мнение, е свързано с борба и противопоставяне или пък с липсата на вяра, че това би било от значение.

„Ето, аз за някои инициативи разбирам, чак след като са станали. Хем се имам за активен човек, който се интересува. Само някои хора в училище са знаели, а повечето изобщо не разбираме“.

ясно какво се случва с предложенията, обсъдени от съвета. Някои от децата имат впечатлението, че Ученическият съвет служи, за да могат решенията на директора да получат „подкрепа от учениците“. Проблем са и организацията на обсъжданията и липсата на конкретен човек в училище, към когото децата могат да се обръщат за подкрепа. Част от децата имат негативен опит, свързан с предложена инициатива от група ученици в училище, която не се приема и няма обяснение защо е така. В следствие на това децата остават с впечатлението, че предложението им не е взето предвид, понякога заради техния етнически произход.

Наред с Ученическите съвети, друга форма на участие, децата виждат в начина на преподаване. Някои от тях смятат, че мнение могат да изразяват и в час, по отношение на темите, които се преподават. За това обаче е нужно учителите също да получат допълнителна квалификация, така, че да могат да питат, а не само да обясняват.

Други начини за споделяне на мнение, коментари от децата, са свързани със специални допитвания от различни организации по определени теми. Децата, които не живеят със семействата си, коментират, че в мястото, където са настанени, има начини за споделяне на мнението им, и че всеки, който иска, може да го направи.

Що се отнася до нещата, които е важно да имаме предвид, когато се взима мнение от децата, самите деца смятат, че по принцип е важно да се взема мнението им по въпроси, отнасящи се до тяхното

„Например, в училище... Ето вие ни казвате — ако ви пишат двойка, не за изпитване, а за слушане, забравих къде се оплакваш за това нещо. (...) Това правило го научихме наскоро, вече си го знаем... Но те — учителите, не ни го казаха.“

развитие, но също така е важно те да вярват, че има смисъл да споделят - да имат интерес и мотивация да участват. Освен това, трябва да се има предвид, че някои деца са по-срамежливи, или пък останалите не приемат тяхното мнение и затова те са спрели да го споделят. Затова е важно самите деца да се изслушват взаимно и да разбират различията си.

Препоръките на децата, свързани със споделянето на мнение в училище, са:

- Да е ясно кой и кога може да стане част от Ученическия съвет.
- Да има специални хора в училище, които да подкрепят и да помагат на Ученическия съвет, но не само формално.

„Това да се взема предвид мнението на децата много ми хареса. Дано по-скоро се осъществи“

→ Да има начин за разпространение на информация по важни теми, например - училищен вестник или бюлетин, който да бъде направен от ученици.

→ Да се създаде специален училищен сайт, на който всички ученици да могат да изразяват мнение по различни въпроси или да се правят онлайн анкети. На сайта редовно да се поставят актуални за децата въпроси.

Други препоръки от децата са свързани с това депутатите да се срещат с деца и млади хора или да има повече събития, специално организирани за това деца да могат да кажат какво мислят по различни теми.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Като цяло възрастните смятат, че е важно децата да имат глас по отношение на решенията за тяхното ежедневие. Най-често даваният пример за възможност за споделяне на мнението на децата е Ученическият съвет, като не всички родители са наясно дали в училището на детето им

има такъв. Някои възрастни коментират необходимостта от чуване на мнението на деца, които са в досег със съдебната система и въвеждането на специални начини за изслушването им, включително що се отнася до случаите на деца жертви. Нито един възрастен не дава пример за възможност за споделяне на мнение от деца по отношение на живота в населеното място, където живее или на национално ниво.

Възрастните смятат, че е важно да се има предвид, че не за всички деца е еднакво лесно да изразяват мнението си и от значение за това е и къде живее детето. Според тях за децата, които са тормозени, е много по-трудно да споделят. Важна според тях е подкрепата на родителите и възрастните, за да се чува мнението на децата и тяхна роля е да организират начини, по които то да стига не само до училищните, но и до местните власти и държавните институции. Едно от предложенията е да се изработят правила за включване на децата при вземане на решения, касаещи тяхното развитие.

ДЕТСКА БЕДНОСТ

АНГАЖИМЕНТ

Намаляване броя на децата, живеещи в бедност.

Оценка: **3.08**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Въпреки някои промени в законите – например увеличаване на помощите за отглеждане на дете, броят на децата, живеещи в бедност, е по-голям от този през изминалата година.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 14 до 18 години от голям град
- Деца от 11 до 17 години, настанени в Кризисен център за деца, преживели насилие и Център за работа с деца на улицата
- Деца, настанени в приемни семейства или семейства на роднини и близки
- Деца от 12 до 17 години от българска и ромска общност
- Възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Според децата да си беден означава да си в нужда – да си лишен от неща, които са базисна необходимост – храна, ток, вода, топлина, дрехи, дом. Да не можеш да пътуваш и да си ограничен да правиш неща, които искаш. Да не можеш да кандидатстваш след 7 клас, защото родителите ти не могат да си позволят да купят учебници. Да си беден означава още да си лишен от социален живот, да си сам и да нямаш приятели, да миришеш гадно, защото не си се къпал.

„В моето село имаше едно семейство с много деца. И те нямаха какво да ядат и социалните ги взеха”

Да си беден означава и да си изолиран и да не те чува никой. Означава да си различен и да те е срам от това. Означава да ти съборят къщата и да не знаеш къде да отидеш. Да живееш в бедност означава, че трябва да просиш, да работиш, дори да си на 7-8 години, да събираш шишета, или пък да крадеш.

Причината да има деца, които живеят в бедност, децата виждат от една страна в държавата, като

„Родителите трябва да имат три висши образования.“

посочват за отговорни „закона“ и „министерствата“. От друга страна, те коментират и положението на родителите – дали имат работа или не, дали имат образование или не. Някои от децата казват, че хората са бедни също така, защото, макар че има закони, те не се спазват. Или че не се обръща много внимание на бедността – рядко се пише за това, че има много деца, които живеят в бедност, за това защо е трудно за ромските деца и какво се случва, когато няма къде да живеят. Обикновено се пише повече за това как някой циганин е нападнал някого. Според други е трудно за родителите да си намерят работа не само заради това, че не са образовани, но и заради това, че са роми. Понякога родителите биват включвани в програми за задължителна работа, където за 14 дни получават 40 лева. Децата нямат нищо против да се включат в подпомагане на родителите си, дори и да са неграмотни и да изпълняват ниско квалифициран труд.

Да си благосъстоятелен според някои от децата означава да притежаваш телефон и компютър. Препоръките на децата са свързани с помощ за намирането на работа на родителите и помощ, докато това стане. Може да се помага не само на родителите, но ако децата живеят с бабите и дядовците, да се помогне на тях, като се увеличат пенсиите им например. Всеки може да помогне на някое бедно дете, има такива примери, в които децата в класа събират пари за купуване на ботуши на дете, което няма зимни обувки. Според децата важното е да се търси генерално решение на проблема с бедността. Изходът от бедността е да се ходи на училище, затова държавата може да помогне на децата с транспорт, учебници и помагала.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

2/3 от възрастните, попълнили анкетата, смятат, че броят на децата, които живеят в бедност у нас остава все същия или дори се увеличава. Над 80% смятат, че държавата не помага на родителите за нищо, или дори да помага, то е твърде малко и далеч не на всички, които имат нужда.

ПРЕНЕБРЕГВАНЕ И ЗЛОУПОТРЕБА С ДЕЦА

АНГАЖИМЕНТ 1

Въвеждане на обективни и подробни начини за оценка, когато специалистите работят върху случаи на насилие над деца.

Оценка: **3.12**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

За пръв през 2017 г. е поставен въпросът и са направени промени в законите за това, че е нужно различните институции и специалисти да съгласуват действията си по-добре, когато някое дете е жертва на насилие.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 12 до 17 години
- Деца, жертви на насилие
- Родители
- Професионалисти, работещи с деца – социални работници, психолози
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Насилие е, когато едно дете е бито, продавано, карано да работи, когато върху него има сексуално насилие или когато е омъжено насила. Насилие е също детето да бъде тормозено, обиждено или заплашвано. Насилие е и когато детето е карано да проси.

Най-често жертви на насилие стават различните деца – тези, които се отличават като външен вид, вкусове, поведение, религиозна или етническа принадлежност. Има връзка и със социалната ситуация на децата – дали живеят в бедност, дали имат проблеми в семейството си или живеят разделени от него. Според децата затворените и притеснителни деца или пък тези, които прекалено много се доверяват, също е по-вероятно да претърпят насилие. Всъщност жертва на насилие може да стане всяко дете, защото децата са по-беззащитни и слаби.

„Ако вади по-хубав телефон от моя, значи си го е заробила“

Децата смятат, че насилието може да се случи навсякъде, че няма „не може да бъде“. То може да е извършено от родители, други възрастни, от близки на детето, от непознати, от други деца. Може да се случва вкъщи, на улицата, в училище или в интернет. За някои деца това е част от живота им и много от познатите им също живеят така.

„(Например) възрастни да извършват сексуално насилие върху дете, като го опипват, докато то работи, например в заведение“

Може да се познае, че едно дете е жертва на насилие не само, ако то има синини или рани, но и по по-особеното му поведение, смятат децата. Детето може да е много затворено и притеснено, да се стряска от шумове и резки движения; но може и да е агресивно, може да прибегва до употреба с алкохол и наркотици. В последната ситуация обаче най-често самото дете бива обвинявано в нарушения. Има и такива белези на насилие, които се откриват от лекарите. Заради всичко това, всеки трябва да може да разпознава такива признаци – родителите, учителите и педагогическите съветници, лекарите, съучениците и приятелите, социалните работници и полицията. Всички те трябва да обръщат внимание на децата и ако видят притеснителни признаци, да попитат и да изяснят ситуацията. Важно да се знае, че ако някой разбере, че дете е жертва на насилие, той задължително трябва да съобщи за това.

За жалост, в много от случаите това не е така – хората не разбират, че детето е жертва, не подават сигнал, а понякога много дълго време не се взимат никакви мерки, за да се промени положението. Понякога самите деца не разбират, че има нещо нередно, или пък не смеят да разкажат.

За да се подобрят нещата, на първо място децата и възрастните трябва не само да знаят как да се пазят, но и какво да правят, ако разберат, че някой е жертва на насилие, включително и в онлайн среда. Затова по темата трябва много да се говори с децата – и вкъщи, но и в училище, където може да има специални часове. Не по-малко важно е, ако се разбере, че някой насилва дете, той да бъде спрян и наказан – трябва да се спазват законите.

**КАКВО МИСЛЯТ
ВЪЗРАСТНИТЕ?**

Според голяма част от анкетираните, отговорните възрастни се опитват да помогнат на децата, жертви на насилие, но рядко успяват, защото не са достатъчно бързи и не знаят какво да правят. В същото време, важно е да се предотвратяват случаите на насилие или да се помага на децата, които са станали жертви, не само заради непосредствената опасност за детето, но и защото, ако не се случи нищо, то приема, че това е нормалният начин на живот и вероятността да постъпва по същия начин като възрастен е много по-голяма.

„Когато дълго време няма санкция, се губи чувството за справедливост.“

Насилието може да има най-различни форми – от такива, които всички лесно разпознаваме, като бой или сексуално насилие, до такива, които ни е трудно да видим – както когато родителите вкъщи се карат или пък детето е наказвано със страх. Също така трябва да се приеме, че детето може да бъде жертва на насилие навсякъде – включително и вкъщи, в семейството си.

Част от родителите казват, че биха обърнали внимание на други родители, ако наказват децата си по начин, който може да се определи като насилие, но далеч не всички.

Възрастните виждат възможност за по-добра и адекватна помощ на децата жертви на насилие, ако повече хора и професионалисти умеят да разпознават признаците и знаят какво да направят. С темата трябва да са запознати не само децата, но и възрастните хора – родители и професионалисти, които имат най-често досег до децата. От огромно значение е и това дали случаят на детето, което е станало жертва, намира разрешение и дали виновният е спрял и наказан.

„По-строга държава – да се спазват законите и да има наказание, ако не се спазват“.

Също е много важно какво се случва с детето, което е жертва на насилие, след като това се установи – дали има кой да го подкрепя, ако трябва да отиде в съда, по какъв начин се говори с него за това, което се е случило.

АНГАЖИМЕНТ 2

Подкрепа за децата, за които има риск да отпаднат рано от училище поради сключване на брак.

Оценка: **3.00**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

В България не е престъпление дете да се ожени или омъжи на 16-годишна възраст. Но дори и при случаи на деца на по-ниска възраст, отговорните институции и специалисти (съдилища, полиция, социални работници, учители), все още не съгласуват действията си, за да попречат на подобни бракове.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от ромска общност от 12 до 16 години
- Възрастни, професионалисти – полицаи, прокурори, съдии, здравни медиатори, учители и директори

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Човек трябва да се жени само, ако е на повече от 18 години. Но има момичета, които се женят и на 13, обикновено за по-големи момчета. За децата е спорно дали ако човек над 18 иска да прави секс с момиче под 14, това е престъпление. Някои от децата казват, че ако има нейното съгласие, тогава не е престъпление, други – че това е престъпление при всяко положение, тъй като момичето е непълнолетно. Има съгласие сред децата, че това не е присъщо само за ромската общност.

Според децата момичетата проституират или от бедност, или защото са много влюбени и са готови да направят всичко за човека, с когото са.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Според около половината възрастни, ако се разбере, че дете е спирано от училище нарочно и по причини, които му вредят, липсват начини да се информират правилните институции и специалисти или ако ги има, нищо не следва от това.

„Няма общ механизъм между институциите и държавата“

Възрастните професионалисти, чиято работа е свързана с ранни бракове, споделят, че са налице множество такива случаи, но не са много реалните съдебни дела. Дават се примери от практиката, при които се вижда, че около половината преписки се прекратяват, а под 1/4 са разрушителите, които получават някаква присъда. От тях само 10% получават ефективна присъда. Според анкетираните един от големите проблеми е, че не е ясно кой подава сигнал и кога, както и какво се случва след това от гледна точка на координацията между институциите. Един от проблемите, които далите мнение виждат, е че спирането на деца от училище с цел брак, не се разбира официално, тъй като самият брак всъщност е неформален. Професионалистите се чувстват с вързани ръце, тъй като смятат, че нито една институция няма достатъчно правомощия, за да спре процеса.

„Създадох се екипи за обхват и приобщаване на деца и ученици в образователната система, но това няма ефект. Само 47 деца са върнати в училище“.

Сред препоръките са въвеждането на ясни роли, отговорности и координация между институциите, работата с родителите с участието на медиатори, въвеждането на дейности в училищата, които да помагат за предотвратяването на ранните бракове.

СИГУРНА И ЗДРАВΟΣЛОВНА СРЕДА

АНГАЖИМЕНТ 1

Повече деца и възрастни да знаят защо е важно да се хранят здравословно и да имат достъп до здравословна храна ежедневно. Повече малки деца да бъдат кърмени, вместо хранени с изкуствени млека.

Оценка: **3.78**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Повечето майки и родители са наясно с важността на кърменето. На места в страната въпреки това се дават препоръки за ранно отбиване и захранване. Специалистите педиатри в различните части на страната не съветват по еднакъв начин родителите за грижата им за новороденото. Законите уреждат как децата да имат достъп до здравословна храна, но това все още се случва на много малко места и се срещат много трудности.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Ученици от 11 до 18 години
- Деца от приемни семейства, деца от ромска общност
- Родители на деца от 11 до 14 години
- Млади майки на малки деца
- Майки от българска и ромска общност
- Родители от малък град
- Медицински специалисти, работещи в малък град
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Повечето деца смятат, че да се храниш здравословно означава да проверяваш и да знаеш какво ядеш, колко захар и "Е"-та има в съответния продукт, да приемаш витамини и да пиеш повече вода. Според тях можеш да разбереш дали храната е здравословна, ако четеш етикетите на

**„Така ги
рекламират, че
очите ти ще изтекат
от желание“**

продуктите и говориш със семейството и близките си, или пък в училище. Децата признават, че невинаги може да се отдели достатъчно време за това или пък няма информация и трябва сам да се поинтересуваш. Част от децата смятат, че здравословното хранене е начин на живот. Здравословната храна обаче често пъти не е вкусна и не е толкова атрактивна. Затова и често пъти избират нездравословната. За децата има значение дали храната е рекламирана – предпочитанието е към тези храни, които се виждат по телевизията, докато гледаш филм например.

Храната в училищните лавки обикновено включва и здравословна, и нездравословна храна, а около повечето училища има голям избор на места, предлагащи нездравословни храни. Лесно е да си купиш нездравословна храна, която ти е вкусна. Храната в училищните столове обикновено е по-здравословна, но никак не е вкусна. Дори понякога децата я преотстъпват на други деца и си купуват нещо от магазинчето до училище. В други случаи пък порцията в стола е съвсем малка и не стига да се нахраниш. Закуската, която се дава на децата от 1 до 4 клас, не е много здравословна. Няма достатъчно добри условия за хранене, ако си донесеш храна от къщи.

Тъй като на повечето места все пак има някакъв избор, добре е родителите и учителите да са запознати и да предават познанията си за здравословното хранене на децата. Може да се въведат допълнителни часове за здравословно хранене, за да знаят повече деца какво е значението му и как да избират какво да ядат. Подобряването на храната в стола, по-голямото разнообразие от закуски в лавките и безплатна храна и за по-големите ученици са възможните решения на проблемите според децата.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Родителите на учениците смятат, че храната в училище трябва да бъде по-свежа, разнообразна и богата на витамини. Трябва да има възможност за повече зеленчуци, плодове, месо, риба и домашно приготвени храни, а да се избягват полуфабрикатите и добавките. Наред с това, в училищните лавки има много възможности за нездравословно хранене – чипсове, снаксове и други продукти, а около училището децата лесно достигат и до енергийни напитки, което е много опасно за здравето им.

Въпреки, че до голяма степен изборът на децата зависи и от примера въкъщи, добре е да се въведе допълнителен час, в който да се говори за здравословно хранене и да се информират децата как да разпознават вредните и полезните храни. Важен е и контролът от страна на държавата по отношение на спазването на правилата във всяко училище. Допълнително, ако има възможности за носене на храна от въкъщи, вероятно повече родители биха се чувствали насърчени да го правят.

По отношение на кърменето, майките споделят, че повечето от тях са намерили подкрепа за кърмене – от лични лекари, от различни събития в подкрепа на родители. Важно е в тази подкрепа не само да се насърчава кърменето, но и да се говори за потенциалните трудности и как да се справим с тях. В същото време, част от майките споделят, че от голямо значение е собственият ти интерес по темата, и че понякога има големи разлики в препоръките на лекарите. Все още има много лични лекари и педиатри, които препоръчват ранно захранване на девет-десетия ден, сокове и др. Необходимо е личните лекари да отделят повече време в подкрепа на кърменето, а не това да се случва като домашно посещение срещу заплащане.

„За по-лесно и майките купуват нездравословните зрънчо, чипс и желирани бонбони“

Професионалистите смятат, че е важно да се обръща внимание върху работата със семейството, но и с бъдещите родители. Необходима е повече

информация и обучения, както по отношение на кърменето, така и по отношение на здравословното хранене – например от здравни медиатори, медицински специалисти и диетолози на общинско ниво. Професионалистите са крайно критични към рекламите на нездравословни храни за малките деца и препоръчват строг контрол върху храната в училищните лавки.

АНГАЖИМЕНТ 2

Осигуряване на съвременни жилищни условия за хора в неравностойно положение.

Оценка: **2.22**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Всеки четвърти българин живее в пренаселено жилище, което се отразява сериозно върху благосъстоянието на децата. Държавата е разработила нов документ за това какви да бъдат политиките за жилищата в бъдеще, но той не е приет и няма промени в живота на хората.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 11 до 17 години, настанени в Кризисен център за деца, преживели насилие и в Център за работа с деца на улицата
- Деца от 12 до 17 години от българска и ромска общност
- Възрастни, чиито домове са незаконно построени на общински терен
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

„Държавата позволява да се строят незаконни жилища в близост до сметища, откъдето идват болести, вируси, зарази.“

За да може детето да е здраво и да живее добре, трябва да има къща, храна, вода, ток, канализация, самостоятелна стая. Има много деца, които живеят в лоши жилищни условия, тъй като родителите им са безработни, а парите едва стигат за храна. Освен това, често пъти къщите са на забранени или лоши места. Децата, чиито родители са в чужбина, обикновено живеят в по-добри условия, защото родителите им печелят пари и могат да им ги осигурят.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

**„Нямаме ток у дома
от пет години.
Светим си вечер
със свещи. Зимата
се топлим на печка
на дърва, но горим
по-често парцали.“**

2/3 от възрастните смятат, че хората, които получават помощ, за да подобрят жилищата си, са изключения или късметлии. Няма нито един, който да смята, че има подобрене в тази област и че тя се получава от повече семейства, които имат нужда от подобна помощ.

Много от хората, които живеят в незаконни жилища, пребивават в тях през целия си живот и не виждат как би могло това да се промени. Ако тези жилища бъдат отнети, те не виждат решение къде могат да отидат, тъй като живеят в крайна бедност. За тях основен проблем е, че нямат работа.

СЕМЕЙНА СРЕДА И АЛТЕРНАТИВНИ ГРИЖИ

„Всяко дете да е
в семейството,
а не за него
да се грижат
възпитатели и
лелки.“

АНГАЖИМЕНТ 1

Въвеждане на повече различни места и специалисти, които да подкрепят родителите да не се разделят с децата си.

Оценка: **3.65**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

През 2017 г. има повече места за подкрепа на родителите, но още не е ясно дали те ще работят добре.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 5 до 15 години, настанени в ЦНСТ
- Деца от 11 до 17 години, настанени в Кризисен център за деца, жертви на насилие
- Майки на деца със специални нужди
- Професионалисти – социални работници, работещи в услуги за деца, психолози

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

„Не мисля, че има много родители, които с желание и без лична драма биха оставили децата си в социално заведение.“

Децата не живеят със семействата си, когато няма пари, родителите не са способни да се грижат за децата, бият ги. Някои деца са изгонени от къщи. Ако едно дете не може да живее със семейството си, то отива в кризисен център, приемно семейство или в дом за изоставени деца.

Би било по-добре, ако родителите имат добре платена работа, която да им позволи децата им да живеят заедно с тях. Бабите и дядовците също могат да помагат. Държавата може да помага на майките и татковците да бъдат по-добри родители, както и с пари за детски или намиране на работа.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Родителите обикновено изоставят децата си, когато не вярват, че могат да се справят с тяхното отглеждане, но има и семейства, в които е опасно за децата заради насилие. Най-трудно е за семействата в бедност, семействата с един родител, многодетните и семействата с деца с увреждания. Много важна е навременната намеса. Трябва да се започне с ранна превенция още в училище, със здравно възпитание и образование, помощ за родителите да бъдат по-добри родители, материална помощ, включително жилищна, подкрепа за семейството да си стъпи на краката. В повечето случаи извеждането на детето от семейството е много тежко както за него, така и за родителите.

„Едва когато се изчерпят всички ресурси в семейството, да се извежда детето“.

За да има ефект обаче, това трябва да е национална политика, а не само работа по проекти. Добре е в изработването да участват хората, които работят на терен. Трябват повече усилия по отношение на подкрепа за семействата на децата, особено на семействата, живеещи в бедност. Мерките за борба с бедността да обхванат повече нуждаещи се семейства. Основен проблем на семействата е липсата на доходи и жилище. Съответно, да има по-голям фокус върху социалната работа със семейството – трябва да се разбират причините за изоставянето, които много често са свързани с бедността. Ключова е и координацията между отделните институции, които работят с децата, защото проблемът никога не е само социален или само образователен.

ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ

АНГАЖИМЕНТ 1

Закриване на големите институции за деца и създаване на условия за децата да живеят по-близо до другите хора.

Оценка: **4.08**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Старите институции продължават да бъдат закривани, но не се подкрепят специалистите в новите услуги да стават по-компетентни и да работят по-добре с децата.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 5 до 15 години, настанени в ЦНСТ
- Деца от смесени групи
- Професионалисти - експерти от дирекции „Социално подпомагане“, социални работници, психолози
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

В малките домове е по-добре, отколкото в големия дом – тук се чувстваш сигурен, не те бият и имаш възможност да научиш нещо – например да готвиш.

„Идваха на проверки, но никой не ми каза, че трябва да отида в дом“

По-добре е обаче, когато живееш със семейството си. Когато детето напусне семейството си, никой не му обяснява защо, къде ще отиде и какво ще се случи с него.

Това децата да могат да живеят със семействата си, зависи от председателя на ДАЗД (Офелия Кънева), от Бойко Борисов, от министрите. Ако има повече усилия в тази насока, по-малко деца ще бъдат изоставени.

Част от децата, които не живеят в малък дом, но познават деца, които са настанени там, смя-

тат, че невинаги възрастните се грижат за тях и внимават те да ходят на училище, да не пушат и пият. Според тях е нужно социалните работници, които работят с децата, да се интересуват повече от тях.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Възрастните смятат, че сериозно предизвикателство е да се вземе най-доброто решение за детето, и че невинаги това може да се случи, тъй като вземащите решение социални работници са претоварени и прегорели. Също така, повечето от възрастните смятат, че макар да има подобрение, особено в някои от новите резидентни грижи за деца (спрямо старите големи социални домове), за някои от тях това е само трансформация и смяна на името. Не винаги децата получават грижата, от която имат нужда, тъй като персоналът не е обучен и не разпознава потребностите на децата.

„Да се осигурят специалисти, а не чиновници, за които децата и семействата не са бланки с реквизити, а реални живи хора с труден живот и психично страдание.“

От гледна точка на решенията за съдбата на детето, често пъти децата не са уведомявани какво им предстои и не е искано тяхното мнение. Част от по-големите деца се питат, но мнението им рядко се взема предвид. За по-големите е и по-трудно да свикнат с новото място. Проблем е, че част от решенията се взимат, водени от административни и институционални причини, а не в интерес на детето.

Препоръка е оценката на социалната услуга да се прави и през очите на детето и полагащия за него грижи, а не да бъде само и единствено институционална. Други препоръки са свързани с това усилията в подкрепа на децата, настанени в институции, да са насочени повече към изграждането на самостоятелност. Нужно е децата, изведени от семейството си, да имат по-добър достъп до услуги за рехабилитация, логопедия, педагогика, психолог и др. Полагащите грижи за децата да бъдат с висока квалификация. Не на последно място трябва да се има предвид, че след 18-годишна възраст младите хора все още имат нужда от подкрепа.

ОСИНОВЯВАНЕ И ПРИЕМНА ГРИЖА

АНГАЖИМЕНТ 1

Създаване на възможности кандидатстващите за осиновяване хора и децата за осиновяване да бъдат подготвени за осиновяването и да бъдат подкрепяни след него.

Оценка: **3.32**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Има добри промени или предложения за промени в законите за това осиновителите да ползват отпуск и обезщетение, когато осиновяват деца. Нужни са и други такива, както и завършване на обсъжданията по предложените.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Преки участници в процеса на осиновяване – специалисти и осиновители

КАКВО НИ КАЗАХА ВЪЗРАСТНИТЕ?

Кандидат-осиновителите и осиновителите смятат, че, макар да има някои стъпки напред, все още има много затруднения в кандидат-осиновителния процес и в периода след осиновяването.

За кандидат-осиновителите е трудно да намерят първоначална информация за целия процес. Повечето от тях са я получили от интернет, близки и приятели, и от социалните мрежи. Социалните работници по-скоро са ги снабдили с необходимите документи, но попълването и обработването им също не са били лесни. Липсата на информация важи и за специалисти от други сфери, например личните лекари, които не са наясно с това какви документи би трябвало да могат да издадат. Такова разминаване има и по отношение на съдебната процедура на по-късен етап.

Обратната връзка за обучението на кандидат-осиновителите е, че за съжаление то не е могло много. Времето и качеството на обучението е недостатъчно, като основни критики са отправени към учителите. Затруднение представлява също намирането на обучение, тъй като няма информация и единен списък. Кандидат-осиновителите смятат, че тези обучения не се проследяват достатъчно, вследствие на което, са с ниско качество. Кандидат-осиновителите смятат, че е добре да има повече от едно обучение и подкрепа в процеса след вписването им в регистъра.

Друго предизвикателство са били срещите с детето за напасване. Повечето от кандидат-осиновителите обаче казват, че са получили достатъчно информация за състоянието на детето.

Що се отнася до след-осиновителния период, впечатление прави това, че децата не са достатъчно подготвени за осиновяването, както и че нито те, нито осиновителите, получават достатъчно подкрепа още в началото. Срещите със семействата са по-скоро формални, а от осиновителите се изисква една и съща информация. Голяма част от осиновителите са били объркани и що се отнася до отпуска, социалните облекчения, възможностите за финансово подпомагане и социалните придобивки.

За осиновените е изключително важно да имат възможност за достъп до информация за техния биологичен произход.

Специалистите, от своя страна, споделят, че нямат достатъчно възможности за допълнителна квалификация, за да подкрепят по-добре кандидат-осиновителите и осиновителите.

Основни препоръки са да се създаде специализиран сайт или друга електронна платформа, на която да се дава информация относно процеса на осиновяване, необходимите документи, тях-

ното попълване и обработване, възможностите за обучение и др. Необходимо е специалисти, които подкрепят кандидат-осиновителите и осиновителите да имат възможности за допълнителна квалификация, супервизия и мониторинг. Подкрепата след осиновяването да бъде реална, в домашна среда и с достъп до психолог.

Част от специалистите смятат, че са нужни и повече усилия за промяна на нагласите на кандидат-осиновителите по отношение на недискриминация, включително да отпадне частта в заявлението, която коментира нежеланието на осиновителите детето, което осиновяват да има „видими за етноса черти“.

АНГАЖИМЕНТ 2

Подобряване и развиване на приемната грижа за децата и приемните родители, както и на възможностите за настаняване на деца без родителска грижа при близки и роднини.

Оценка: **3.34**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Държавата няма цялостна идея за развиване на възможностите за децата, лишени от родителска грижа (и понякога очакващи осиновяване), да бъдат настанявани при приемни родители. На самите приемни родители все още не се предоставя достатъчно подкрепа – обучения, възможност за съветване и подкрепа при възникнали трудности, за да могат да се грижат по-добре за децата.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Приемни родители
- Специалисти, свързани с приемната грижа
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Приемната грижа се оценява като много важна и много по-добра за децата от настаняването в институция. В същото време, по-голямата част от възрастните, участвали в анкетата, смятат, че подкрепата към приемните родители е недостатъчна, невинаги подготовката им е добра и това пречи да бъдат посрещнати всички нужди на децата. Понякога има случаи на недобра приемна грижа, които невинаги се докладват и се взимат под внимание от страна на социалните работници.

Към момента повечето приемни родители споделят чувството на застой и липса на политика в подкрепа на приемната грижа и приемните родители. Самите приемни родители, както и

„Със сигурност не са достатъчни усилията на държавата. Даже не виждам какво правят, като са дали приемната грижа на външен проект. Нищо не се случва. Единствено само проекта се гледа.“

специалистите, все повече са на мнение, че макар приемните семейства да стават все повече, приемната грижа заприличва на отчитане на дейност, а не на грижа за детето. Някои споделят, че, ако подкрепата е такава, каквато е в момента, никога не биха се включили.

Според по-голямата част от тях, преди три-четири години приемната грижа е била далеч по-организирана, подкрепата към приемните родители – по-адекватна, а трудът им – много по-оценяван. В част от случаите прехвърлянето на приемната грижа като отговорност на местната власт е довело до по-лоша подкрепа за приемните родители, но в същото време общината „забранява“ на приемните родители да търсят подкрепа от организацията, която преди това е работила с тях.

„В София един лекар, след като видя диагнозите на детето ми каза: „Честито!“ Луд съм бил, че съм взел да гледам такова дете.“

Основни затруднения в грижата за детето приемните родители срещат в нагласите на обществото и други специалисти и в някои системни пропуски. Приемните деца навинаги са приети добре в училище или в общността, а ситуацията е още по-сложна, ако става дума за дете с увреждане. Системата на здравеопазването също създава понякога трудности – липса на възможности за профилактика, затруднен достъп за консултация с детски психиатър. Има лекари, които много подкрепят приемното дете и семейството, но има и такива, които буквално се присмиват на избора на приемния родител да „вземе“ дете с увреждане. Налице са множество административни пречки, дори що се отнася до адресната регистрация на детето.

Част от приемните родители споделят за деца, които имат много дълъг престой в приемни семейства – според тях трябва да се търси решение за детето, а не то да се оставя в семейството. Понякога поради административни изисквания децата се местят от приемно семейство в приемно семейство, а накрая се осиновяват, но не се отчита фактът, че всяко едно преместване е трав-

„А от общината ми казват „Кой ви е направил приемни родители и то тука в махалата?“

ма за детето. Съществен проблем е получаването на цялата информация за детето, което предстои да бъде настанено в приемно семейство, включително истината за здравословното му състояние.

Основните неща, които липсват на приемните родители, за да се грижат по-добре за децата, са в две области. Първата се отнася до възможностите за адекватни обучения, супервизия, разговори с психолог. Втората касае отношението към тях, което често пъти се възприема като неразбиране и неуважение – от социални работници, от институции и дори в публичното пространство, където много по-често се публикуват негативни истории за приемни родители, което демотивира и поставя всички под общ знаменател.

Не на последно място, приемните родители смятат, че трябва да се отчита и разбира фактът, че те са загрижени за детето, за което полагат грижи – и включително, ако детето се изведе, те биха искали да знаят какво се случва с него.

Основните препоръки на приемните родители, специалистите и другите възрастни са:

- Да има повече внимание при избора на приемни родители, тяхната мотивация, както и при тяхната подготовка, която трябва да е по-разширена и практически насочена.
- Да има повече и по-адекватна подкрепа за приемните родители – супервизия, обучения, групи за взаимопомощ.
- Съвместна работа на социалните работници и приемните семейства в интерес на детето.
- Въвеждане на план и подкрепа за децата, които навършват 18 години, настанени в приемни семейства, особено ако детето е с увреждане.
- Да има повече добри истории за приемната грижа, така че да се вижда по какъв начин тя допринася за живота на децата.

ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

„Обидена и ядосана съм на държавата си. Дори се замислям да я напусна, само и само децата ми да бъдат лекувани адекватно.“

БОЛНИЧНА И ДОБОЛНИЧНА ПОМОЩ

АНГАЖИМЕНТ 1

Създаване на по-голям брой и по-добри възможности повече деца в риск и бременни жени да имат достъп до здравна грижа.

Оценка: **3.34**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Има държавна програма за това как да се предоставят здравни услуги на бременните и майките, която се очаква да помогне повече бременни и майки да получават по-добра грижа. Тя обаче все още не се прилага напълно и равномерно в цялата страна.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 12 до 14 години от ромска общност
- Здравно неосигурени майки
- Родители от малко населено място
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Децата познават много деца от общността, които нямат достъп до здравеопазване. Това е така поради липса на финанси, както и защото ги е страх да отидат на лекар.

КАКВО МИСЛЯТ РОДИТЕЛИТЕ?

Според около половината от възрастните, местата, на които майки и деца могат да отидат за преглед или други здравни грижи, са малко, особено ако те имат затруднен достъп до здравни грижи.

За здравно-неосигурените майки е трудно да достигнат до адекватна медицинска помощ, включително в периода на бременността. Понякога хората прибягват до заеми от приятели и роднини, за да си платят осигуровките, ако положението е много належащо. За много

„Зависи и от самите хора, защото те сами трябва да се организират и да отидат на лекар, няма друг да отиде вместо тях. Друг е въпросът че са здравно неосигурени.“

хора здравните осигуровки са скъпи. В същото време, много от жените не знаят, че трябва да потърсят болнична и лекарска помощ и не посещават гинеколог профилактично или ги е страх да посетят лекар. Повечето здравно-неосигурени са и безработни. Майките смятат, че ако имат работа, ще им е по-лесно да си плащат осигуровките.

Повечето здравно-неосигурени майки казват, че никога не са имали случай да бъдат върнати от спешно отделение или да им е отказан преглед или лечение на дете. Цените на лекарствата или консумативите обаче често пъти се оказват проблем.

„Осигурена ли си – обръщат ти внимание. Ако не си, не те преглеждат както трябва“

Според част от майките има разлика в качеството на медицинската грижа на осигурените и неосигурените. Понякога в болничните заведения хората се третират различно поради етническия им произход. Някои жени разказват, че докато са били бременни им е отказан преглед заради това, че са от ромски произход.

Жените не смятат, че със собствени сили хората в България биха могли да променят нещо за подобряване на здравните грижи в страната. Според тях това зависи от „хората в парламента“ и от „болниците“.

Здравноосигурените майки също се изправят пред проблеми. За немалък брой случаи на практика безплатното здравеопазване не е безплатно, като се влияе включително от социалния и етнически профил на майката и детето. Налага се да се плащат изследвания, голяма част от които не се поемат от здравната каса, като в още по-голяма степен това се отнася до лекарствата. Достъпът до здравна грижа, осигурен от здравната каса, е с много ниско качество, което принуждава родителите да търсят допълнителни платени медицински услуги.

„...ако детето ти има по-сериозен проблем, са ти необходими познати и препоръки, за да стигнеш до лекар, който да му обърне внимание и да съдейства за лечението му и... ако нямаш пари, търсиш заеми...“

По отношение на педиатричната грижа, според родителите педиатрите не са достатъчно на брой и работят в лоши условия или с много голям брой пациенти, не само деца. В малките населени места и особено в селата няма постоянно лекари, което е проблем независимо дали майката е здравно осигурена или не. За някои от хората е проблем да намерят пари за път до града за преглед.

Препоръките на родителите са:

- Бременните жени и малките деца да бъдат посещавани от акушерка (т.нар. „патронаж“).
- Да има активни профилактични прегледи за децата и бременните жени.
- Лекарствата за бременни и деца да бъдат безплатни или поне цените им да се намалят.
- Да не се изискват допълнителни разходи при постъпване на бременната жена в болница.
- За живеещите в малките населени места без педиатър да се създаде държавна програма, която да покрива разходите на педиатри, които могат да живеят и практикуват там или организиране на мобилни групи от специалисти, особено педиатри и акушерки, които да достигат до малките населени места без постоянна възможност за медицинска помощ.
- Достъпът до лечение в България и в чужбина на редки болести или на тежки болести да се опрости и да се улесни.

АНГАЖИМЕНТ 2

Осигуряване на повече и по-добри начини за лечение, грижа и подкрепа на децата с увреждания и хронични заболявания, и за подкрепа на техните семейства.

Оценка: **3.30**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Съществуват различни услуги, които целят цялостно да подкрепят децата с увреждания и тези с хронични заболявания, но липсва единен подход и се работи „на парче“. Необходимо е тези услуги да станат по-добри, да имат подход към всяко дете и да подкрепят по-пълно родителите му.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Родители на деца със специални потребности
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Почти 90% от възрастните, участвали в анкетата, смятат, че далеч не всички деца със специални потребности и семействата им, получават грижа и подкрепа и освен това, тя не е достатъчно добра.

„От родилния дом също няма информация, информираха ме само за диагнозата и толкова. Още докато раждах, доктора каза: „Има [диагнозата]. Още не ме беше зашил... И толкова. Три години минаха, докато разбере, че трябва да ходи на рехабилитация и може да ползва медицинско изделие. Ако знаехме, щяхме по-рано да търсим рехабилитация.“

„Представям си, колко аборти се случват при подобна диагноза, само защото се знае, че тези хора няма да имат голямо бъдеще тук.“

Най-трудното за родителите е, че още когато се установи проблем, не знаят какво да правят. Липсва информация още в родилния дом къде може да се намери помощ – и относно възможностите за детето, и за услугите, които могат да се ползват. Все още понякога медицинските специалисти насърчават аборт или изоставяне на детето, ако то е с увреждане.

За хората, които живеят в по-малки населени места, е по-трудно да получат лекарска помощ и е много затруднен достъпът до Центровете за работа с деца със специални потребности. Често пъти лечението и рехабилитацията, която те предоставят, са с остарели подходи. Трудност е и липсата на клинична пътека, по която да се поемат рехабилитацията, консултациите и терапията с психолог и логопед. На родителите на деца с хронични или тежки заболявания все още не се предоставя психологическа подкрепа при справяне с трудностите.

За родителите е важно да знаят къде да потърсят и да получат подкрепа още от раждането на детето – например от социален работник в родилния дом, а ако проблемът се установи по-късно, да бъдат насочени от личния лекар или психолога в детската градина. Важно е да има веднага възможност за включване на детето в програма за помощ. Самата услуга трябва да е мястото, където да са събрани всички необходими специалисти, които да имат контакт помежду си и да се учат взаимно, така, че да са най-полезни на детето. Най-малкото, това спестява страшно много време и усилия на родителя, за да води детето от едно място на друго.

АНГАЖИМЕНТ 3

Въвеждане на повече и по-добре работещи здравни медиатори в България, като начин повече хора от уязвими групи да имат достъп до здравни грижи.

Оценка: **2.88**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Все повече хора се обръщат към здравните медиатори за съвет и помощ при получаването на грижа от здравен специалист. През 2017 г. здравните медиатори са повече от тези през 2016 г. Все още обаче зависи от общинските власти колко успешен ще бъде един здравен медиатор - дали ще му осигуряват възможност да се движи свободно и да свързва хората с нужните им здравни грижи.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Възрастни от смесени групи

КАКВО НИ КАЗАХА ВЪЗРАСТНИТЕ?

Три четвърти от възрастните смятат, че здравните медиатори са все още малко на брой и повечето хора не знаят за тях. Те смятат, че броят на здравните медиатори трябва да се увеличи, но че също така не бива да се подценява ролята и на другите специалисти, включително лекарите и медицинските сестри в училищата.

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ

АНГАЖИМЕНТ 1

Въвеждане на цялостни и дългосрочни начини за подкрепа и грижи за децата с психични разстройства и техните семейства.

Оценка: **3.07**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Все по-ясна е нуждата от извеждане на преден план на детското психично здраве, което да се превърне в самостоятелна политика, с набавяне на данни за психичното здраве на българските деца. Необходими са мерки за разпознаване страданието на децата и получаване на помощ и подкрепа от подготвени специалисти.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Възрастни от смесени групи

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Две трети от възрастните смятат, че децата с психични разстройства не получават грижа и подкрепа, или че са единици тези, които успяват да я получат. Други 23% смятат, че дори децата да получат такава грижа, то тя рядко е с добро качество. Едва 5% смятат, че грижата за децата с психични разстройства се подобрява.

ОБРАЗОВАНИЕ

„Има нужда от дългосрочни
усилия, които надхвърлят
мандата на едно управление“

ОБРАЗОВАНИЕ И ГРИЖИ В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ

АНГАЖИМЕНТ 1

Да има повече и различни услуги за деца под 7-годишна възраст (услуги за ранно детско развитие), които да подкрепят тяхното развитие, като съчетават образование със социални и здравни грижи.

Оценка: **3.42**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

През 2017 г. няма никакъв напредък върху това да се откриват повече и по-разнообразни услуги за ранно развитие на децата. Освен това държавата все още няма цялостна идея какви трябва да бъдат тези услуги, как да се съгласуват помежду си и кой може да ги извършва.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Родители на деца със специални нужди от 0 до 7 години
- Родители на деца от 0 до 7, които не говорят български
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ РОДИТЕЛИТЕ?

Родителите коментират най-вече детската градина като услуга за ранно детско развитие, но обсъждат и Центровете за деца с увреждания или услугите в подкрепа на ранното детско развитие, управлявани от организации, които децата им посещават.

Достъпът до детските градини изглежда като привилегия за много от родителите, отчасти заради таксите, но и заради липсата на места в големите градове, което води до корупционни практики.

Някои родители усещат положителна промяна в детските градини, на други места няма такава. Родителите разчитат много на детската градина, не само от гледна точка на помощта за отглеж-

дане на детето, но и като първо място, откъдето могат да получат помощ или насочване при проблем. Това става трудно, ако в градината няма психолог или логопед. Голяма част от родителите на деца със специални нужди сами са търсили допълнителна помощ, но част от тях са насочени и от учителите. За съжаление, понякога при наличието на проблем се оказва натиск върху родителите детето да бъде отписано от детската градина.

„За да води детето си на училище, една майка трябва да полага много грижи. Да държи детето си чисто, да го облича за пред хората. Всички ще гледат как детето е облечено. Трябват нови дрехи.“

Основна разлика между държавната детска градина и услугата за ранно детско развитие или частната градина родителите виждат в подхода. В държавната детска градина на практика децата не получават много индивидуално внимание и там не се съобразяват с интересите и желанията на децата. Рядко държавната градина насочва вниманието си към цялото семейство и не отчита факта, че не само децата, но и родителите имат нужда да се учат. Даден е и пример как в държавната детска градина се изисква родителят да осигури асистент на детето, за да може то да я посещава заедно с останалите деца, докато в частната няма нужда от такъв. Използва се различен подход на учене и детето се справя. Самите учители в държавните градини като цяло не са подготвени да работят с деца със специални нужди. Понякога се карат на детето, ако то не говори български, но не отделят време да го учат.

Според родителите, за да може детето да посещава детска градина, семейството трябва да може да си го позволи. В част от малките населени места няма детски градини и трябва да се пътува.

Препоръките на родителите са свързани с отделянето на повече внимание на самите деца, нуждата от приветливо, внимателно и подкрепящо отношение към тях, което да им помогне да се развиват; наличието на психолози, логопеди и социални работници в детските градини, въвлечането на родителите, но също така и на бабите и дядовците; и създаването на услуги за ранно детско развитие в малките населени места.

УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ

АНГАЖИМЕНТИ 1 И 2

1. Всяко дете да може да ходи на училище и в предучилищни групи. **2.** Въвеждане на начини за предотвратяване на отпадането от училище, за подкрепа на застрашените от отпадане и за подкрепа на отпадналите да се върнат в училище.

Оценка: **3.35**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

За да могат всички деца да ходят на училище, независимо от възможните трудности, те могат да бъдат подпомагани чрез стипендии, улесняване на влизането и движението из сградата на училището, подкрепа за научаване на български език, когато той не е майчин за тях, осигуряване на безплатен транспорт и храна, и други. След промени през 2017 г. повече деца получават стипендии, но от друга страна, голяма част от училищата са трудно достъпни за деца с проблеми в придвижването. Много отпаднали от училище деца са върнати в клас, защото различни институции и специалисти си помагат, за да ги намерят и да им помогнат да останат.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 12 до 16 години от българска и ромска общност
- Родители
- Учители в начален и прогимназиален етап
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Децата не ходят на училище по няколко причини. За някои от тях в училище не е интересно и не виждат смисъл да ходят. За други в училище е страшно, защото се чувстват различни, а понякога това води до побоища. Трети нямат дрехи или пари за учебници. За децата от семейства с повече деца е трудно да ходят на училище. Трудно е и ако не знаеш български. Ако това е така,

„Някои родители не пускат децата си. Например за да не ги бият в училище, за да не се оженият момичетата.“

и ако родителите ти не настояват да посещаваш училище – спираш да ходиш. А има и деца, които искат да посещават училище, но родителите им ги спират. Ако децата не са ходили на училище за известно време, те са пропуснали част от материала и имат нужда от допълнителни часове.

„Онзи ден госпожата ми казва: „Тук няма да говориш на цигански.“ Пък ние не говорим на цигански, а на турски. „Тук – казва тя, не е Цигания.“

За да може това да се промени, могат да се направят много неща. На първо място, детето да не бъде подценявано и да бъде прието, за да иска да ходи на училище. Все още има много учители, които правят разлика между роми, българи и турци. Има и такива, които правят разлика между момчета и момичета. Ако семейството не може да изпрати детето си на училище, понякога това може да се промени, ако на семейството се помогне със средства за дрехи и учебници, или пък за пътуване. За да може да ходи едно дете на училище, то трябва да бъде нахранено и облечено. Важно е да се знае от какво имат нужда децата, за да може да им се помогне, включително и ако става дума за талант или просто желание на детето да се развива в конкретна област.

„Аз като гледам няма (дискриминация), защото всички деца в училище са от малцинствата.“

За да ходят учениците с желание на училище, то трябва да бъде интересно, да има практика или интересни спортове. Да има повече нови и красиви училища, където да има места за игра. Добре е училището да започва по-късно и да има повече време за почивка. Децата да могат да избират някои от предметите, които се учат. Нещата, които се учат, да бъдат обновени и полезни, а учителите да правят уроците по-интересни и да има повече време за обясняване. Може да има и нови начини на учене – например, чрез дигитализация на материалите.

Важно е също така подготовката на децата в различните училища да е еднаква, а не на някои деца да им се налага да посещават допълнителни уроци. Стипендиите също трябва да бъдат еднакви. Добре е да има ред и да се спазват правилата.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

„(Децата) се променят постоянно и не са по правило невъзпитани и виновни само защото имат интереси и мнение...“

Много от възрастните имат усещане, че всяко едно ново управление започва усилията за реформа отначало, без да има предвид свършеното досега. Реформата в образованието не може да бъде само деклариране на цел. Липсва реална представа какво се случва и се правят планове без допитване до хората, които работят на практика. За съжаление, има и много голям брой деца, които не са обхванати от образователната система и никой не знае какви са причините за това, нито къде са тези деца. В същото време, заради делегираните бюджети деца се пропускат от клас в клас или се сформират големи паралелки. Налице е огромна разлика между качеството на образованието в различните училища, която трябва да се компенсира. Често пъти бюрократичните изисквания си противоречат с интереса на децата и изборът пада върху спазването на изискванията.

Една от най-големите трудности за посещаването на училище е бедността – това е една от първите причини, поради които децата не ходят на училище. Това детето да ходи на училище има цена и макар самото образование да е безплатно, дори започването на учебната година струва много пари на родителя. Учебните помагала и материали невинаги са достъпни за всички деца, което допълнително затруднява достъпа им до училище. Проблем е и напрежението и насилието в училище. Почти във всички училища има чести случаи на насилие и тормозът в училище, включително и дискриминационното поведение.

За да се промени това, според възрастните образованието трябва да се разглежда в цялост, а не само от гледна точка на повишаването на бюджета за образование. Ако то е приоритет на държавата, то това ще се усеща в живота на учителите и учениците. Решенията за образованието трябва да се вземат на базата на обективни данни, а не толкова под влияние на популистки

„Повтарянето на едни и същи остарели методи и преписването на стари програми и учебници с грешки не е ок. Советът се промени, децата се промениха, само министерството е все същото старо непотребно министерство.“

или популярни за обществото фактори и да е ясно, че промените в образователната система са усилие извън рамките на едно-единствено управление.

Възрастните препоръчват множество конкретни подходи за това училището да се превърне в място, в което децата намират не само академични знания, но и възможности за индивидуално развитие, развитие на социални умения, допълнителни занимания по интереси и др., което полага и развива осъзнати усилия за развитие на училищната си общност. Учебната програма трябва да бъде достатъчно гъвкава, така че да обърне внимание на интересите на децата и да има възможност за повече извънкласни дейности и стажове за по-големите деца. Също така, тя трябва да бъде съобразена с възрастта на децата – малките деца имат нужда от повече свободно време и игра.

Важно е училището да си дава сметка за причините, по които децата отпадат и да е първото място, на което да може да се получи помощ при проблеми и трудности на семейството. Това означава, че учителите също трябва да са подготвени и да знаят какво могат да направят, когато видят такива проблеми в зародиш. Важно е да се сформират мултидисциплинарни екипи и срещи за работа с конкретното дете и неговото семейство. Тук е много важна ролята на психолозите и на социалните работници и взаимодействието между тях и учителите. Необходима е и работа с родителите, които не подкрепят детето си да посещава училище и ранно алармиране, когато децата спрат да ходят на училище. Индивидуалната работа с децата, на които им е трудно, също е важна – например чрез ментори или ресурсни учители. Добре е в училище децата да са смесени, по този начин децата, които не знаят български, ще го научат по-бързо.

АНГАЖИМЕНТ 3

Въвеждане на конкретни начини за привличане и задържане на млади и компетентни учители.

Оценка: **3.20**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

През изминалата година бяха промени критериите за това кой може да бъде и как се стават учител, както и бяха повишени с малко заплатите на новите учители. Все още обаче не се вижда тези промени да са довели до резултат.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Ученици от 16 до 18 години
- Учители в начален и прогимназиален етап
- Други учители
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Повечето от учениците приемат учителската професия като неблагоприятна, тежка и изискваща много търпение, отдаденост и подготовка. Част от тях смятат, че не е толкова важна възрастта, колкото човекът. Други мислят, че младите учители могат по-добре да привличат вниманието и интереса на децата. Искат им се да има повече разбиране и уважение от страна на учителите. Мислят, че е добре учителите да имат по-високи заплати, но и критериите да станеш учител да са по-високи. Може да има повече обучения и награди за учителите, за да се чувстват насърчени.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Според почти 2/3 от възрастните не се прави достатъчно за това млади и добри учители да влизат в училище и да се задържат там или дори биват отблъсквани от училище.

Основни затруднения, с които се сблъскват учителите, са големият брой на децата в паралелки-

те; многото бумашина, която отнема значително време, което учителите биха могли да отделят за децата; това да са в крак със съвременните подходи на преподаване; нормативната уредба и интересите на децата. Много учители разчитат предимно на собствената си практика и на интернет. Отблъсква ги и невъзможността да изказват мнение по отношение на образователния процес и да правят предложения. Например, дори оценяването на учебните програми и учебниците е формално, защото учителите нямат достатъчно време за извършване на оценката, а в случаите, когато се предлагат промени, те не се взимат предвид.

Предложенията за промени са свързани с повече възможности за обучения и развитие на учителите, особено в среда на непрестанно променящи се образователни изисквания и потребности на учениците. Важно е да има по-голяма свобода при избора на дейности за работа по различни проекти, а не те да се спускат от МОН. Трябва да се намали броят на децата в класовете, особено в тези, където има повече деца, чийто майчин език не е български. Да се развиват уменията на учителите да работят с всеки ученик и неговите родители.

ПРИБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ

АНГАЖИМЕНТ

Промяна на училището, така че то да е по-приветливо и в него всяко едно дете да може да бъде успешно и да се чувства добре сред другите.

Оценка: **2.73**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Необходими са цялостни промени както на законите, така и на отделните училища, за да може всяко дете да се чувства прието и успешно в училище, независимо от своите специфики, защото това е негово право. През 2017 г. имаше стъпки към това, като например обучение за учителите и подкрепа при ученето за деца със специални потребности, но мащабът на промените е твърде скромен.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца с различни специални потребности
- Деца от българска и ромска общност
- Ученици
- Родители на деца с различни специални потребности
- Учители в начален и прогимназиален етап на образование
- Специалисти от ресурсен център
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

Малко са децата, които са чували термина „приобщаващо образование“. В същото време, децата, които не могат да посещават училище заради недостъпна физическата среда, също намаляват. За децата със специални потребности обаче е трудно да участват в различните часове и дейности, понякога те споделят, че е трудно да намерят приятели.

Дори да посещаваш училище, все още има много затруднения да отидеш навсякъде в сграда-

„Има (достъп) и до физкултурния салон, но за мое съжаление откъм частта без стълби има някакъв „багаж“ доста обемен и не е разчистен към момента и поради тази причина не мога да посещавам залата свободно“

та. Далеч не всички могат да ползват помощта на асистент или придружител. На някои места, където рампи има, те са задръстени и по тях не може да се минава. Най-трудно за децата с двигателни увреждания е качването на стълби в училището, достъпът до тоалетната, понякога и излизането на дъската, тъй като тя се намира на подиум. Трудно понякога е и преминаването между чиновете в класната стая. Проблем е и това, че в училище на повечето места няма тоалетни, подходящи за децата с двигателни затруднения – дори когато говорим за тоалетна с тоалетна чиния, а не „дупка в пода“. В част от случаите, по настояване на родителите, училището е организирано ремонт и направата на такъв санитарен възел.

Често пъти обаче децата получават помощ от останалите деца или от възрастни в училище. Ако детето има нужда от повече време, включително и заради отсъствие от училище по здравословни причини, много зависи от самия учител – някои учители го изчакват, а други – не. Далеч не навсякъде има подкрепа за децата със специални потребности. В малко населено място, например, незрящо дете ходи на училище само когато ресурсният учител посещава училището, а през останалото време си стои в къщи. Единственият вариант в случая ученикът да посещава училище, е като бъде изпратен в София, където има специално училище за незрящи.

„Не пиша под диктовка, защото учителите диктуват твърде бързо.“ – незрящо момиче

Различно е и отношението към децата със специални потребности. За част от децата, които не са със специални нужди, ученето заедно с деца с такива нужди е предизвикателство и донякъде го смятат за пречка за собственото си развитие. Част от тях мислят, че това може да се компенсира с посредник, някой, който да им помага. Има деца, които чувстват несправедливост в това, че някои деца се „толерират с оценки“, а те трябва да полагат големи усилия в учебния процес. Невинаги учителите говорят за това с децата. А понякога е нужно децата да убеждават родителите

си, че различните деца не са лоши, „използвачи“ и всички останали епитети, които родителите използват, за да убедят децата си да не контактуват с „децата със СОП“ от класа им.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Основните впечатления за приобщаващото образование са, че то е необходимо, че разбирането за него се увеличава, но в същото време ангажиментът за прилагането му е твърде общ и то не успява да отговори на потребностите на всички деца. Въпреки приетите закони, достъпността на училищата и детските градини е по-скоро изключение, отколкото масова практика. Наред с обещанието за приобщаващо образование, повечето детски градини и училища не са готови да обърнат внимание на нуждите на отделните деца. Една от основните трудности е разбирането на различните специални потребности. Много от учителите не са подготвени и не разбират нуждите на децата със специални потребности – затрудняват се да работят в екип и трудно взимат решения за всяко отделно дете. Въпреки стандарта и наредбата, в детските градини предлагат на родителите децата им да посещават занятията до обяд, поставят изискване децата да бъдат придружавани от социален асистент, а родителите да заплащат на социалния асистент по 300 лв. – в противен случай не искат детето в градината. Социалните асистенти, ресурсните учители и екипите за подкрепа не достигат. Заради това родителите изпитват недоверие в институциите и срещат неразбиране и неприемане.

„Общо взето на тези срещи аз като родител слушам само какво детето не може, как пише грозно, как лесно се разсейва и уморява... Но няма никакви предложения, как да се оптимизира и адаптира учебния материал, каквато е целта на тези срещи. Всичко е формално.“

Налице са и трудности, свързани със средата. За децата с двигателни затруднения трудно се открива училище, в което да са изпълнени всички елементи на достъпната среда, докато статистически училището се води достъпно, само поради наличието на една рампа на входа. Трудност понякога е това, че родителят не може да остави детето с кола пред училището, защото няма места за хора с увреждания, въпреки, че като обществена сграда училището трябва да има такива. За незрящите деца придобиването на брайлов дисплей и компютърни програми, на които да пишат, може да струва над 8000 лева, а използването на брайлова машина е шумно и пречи на останалите деца в класа. За децата с аутизъм са необходими електронни учебници с визуализирана информация, но не всички издателства правят такива. Всичко това затруднява децата със специални потребности да се занимават с нещата, които им харесват.

„Още си спомням стресиращите разговори със служителите и шефа на инспектората. Опитвах се да ми обяснят, че дъщеря ми може да е със 100% ТЕЛК, но не била със СОП; че искането ми дискриминирало други деца от града, които също можело да искат да учат в същото училище; че имало други училища, в които имало добро ресурсно подпомагане (без дори да са видели дъщеря ми и да познават нуждите □).“

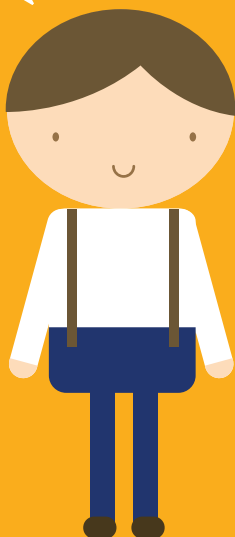
Възрастните смятат, че това да бъде приобщаващо образованието, зависи до голяма степен от ръководството на училището и самите учители – затова и разликите между отделните училища са доста големи. Има големи очаквания към ролята на психолозите, педагогическите съветници и помощта на ресурсните учители, макар понякога тя да е недостатъчна като време – нужна е индивидуална работа с всяко дете, а броят на

учителите е недостатъчен. Нужно е всички специалисти да са свързани един с друг, за да могат да обсъждат и да взимат най-добрите решения за детето. Трябва и непрестанно да се обучават специалистите, които работят с децата.

Другото голямо поле на работа е отношението към децата със специални потребности. Отношението на децата към различното дете в класа зависи в голяма степен от отношението на учителя към детето. Ако учителят подсеща и учи децата по какъв начин да се отнасят към детето със специални нужди, е много по-лесно. На някои възрастни трябва да им се помогне да разберат децата със специални нужди, тъй като те съзнателно пречат на комуникацията между самите деца. Нужна е много работа и с децата, така че да могат да учат и живеят заедно.

Не на последно място, нужно е да се обърне внимание и на достъпността на средата за децата с двигателни увреждания, така че всеки ученик да може да достига до всички кабинети, до библиотеката, мястото за хранене и двора на училището.

ПРАВОСЪДИЕ

„Биха ме
и си признах“

ПРАВОСЪДИЕ, СЪОБРАЗЕНО С ИНТЕРЕСИТЕ НА ДЕТЕТО

АНГАЖИМЕНТ 1

Създаване на помещения за престой, изслушване и разпит на деца при съдебни производства.

Оценка: **3.69**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Когато децата са извършители, жертви или свидетели при престъпление, е нужно разпитите с тях да са щадящи, като се случват в подходяща среда и без да травмират детето допълнително. За съжаление усилията за създаване на специални помещения не са довели до реални положителни промени в ситуацията на децата, жертви на насилие/или престъпления. Няма никаква промяна за децата, жертви на насилие или престъпления, които са с увреждания.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца, лишени от свобода
- Социални работници, психолози
- Съдии, прокурори
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

От децата в конфликт със закона, които попитахме, нито едно не знае какво представлява синята стая. Знаят, че участието на деца в съда става по различен начин от този, по който става за възрастните, но точната причина за това не им е напълно ясна. Най-често го свързват с това, че децата се учат и им се дава шанс.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

Почти половината от възрастните смятат, че, макар вече да има повече специализирани помещения за разпит на деца, все още те не се използват достатъчно или самите специалисти не искат да ги използват. Близко 1/3 смятат, че

„Важен е човешкият фактор. Не е само до обстановката – синя стая (обзавеждане), а кой работи в нея. Нужно е да се осъзнае от всички, че се прави един разпит и се приключва.“

местата и механизмите за разпит и изслушване започват да стават популярни, но все още не са достатъчно развити и разпознати от специалистите, които трябва да ги използват, а законът не ги задължава.

Всъщност децата доста често имат досег с правосъдната система – когато има сигнал за насилие, при извеждане от семейството, но и при конфликти и разводи, определяне на родителски права и режим на лични контакти, и дори облигационни и имуществени дела и охранителни производства. Според специалистите, важно е с детето, което има досег до съдебни производства, да работят специално подготвени хора, за да се вземе предвид емоционалното състояние на детето, възрастта му, да се предпази от допълнителни травми, ако се налага да се връща към травматични ситуации, както и за да се подкрепи детето, и да се уважи неговото мнение. Въпросите трябва да се задават от специалист – социален работник, психолог, човек, който познава добре детето или поне особеностите на децата и може правилно да зададе въпросите. Добре е когато детето има досег до съда, делото да се гледа от съдия, който е специално обучен за работа с деца.

„Трябва обучението да се приложи за всички. То тръгна по проект, след това имаше обучение в НИП (участваха разследващи полицаи, прокурори и съдии) и дотам приключиха нещата.“

Все още, въпреки че вече има по-голям брой съдии, които са обучени за работа с деца, не всякъде има възможност делата да се гледат от такъв съдия. Там, където има такива съдии, разпитът на детето задължително се разпределя на тях. С прокуратурата нещата са по-сложни – повечето прокурори не са обучени, а „те са в тежката фаза на досъдебното производство“. Що се отнася до полицаите, то в част от случаите има практика разпитите да се възлагат на полицаи с по-голяма подготовка и стаж. Въпреки това, обикновено едно дете бива разпитвано множество пъти – от полиция, от отдела за закрила на детето, в съда. Това се случва и защото невинаги има подготвени специалисти, но и защото в част от случаите има законово изискване за присъст-

вие на обвиняемия и неговия защитник, както и защото за хората, които са част от съдебната система, е важно също да могат да присъстват на разпита, тъй като иначе губят прекия контакт, който за тях е най-достовирен.

„Синята стая“ е начин да се решат част от тези проблеми, но от гледна точка на работещите в съдебната система, все още трудно се намират специалисти, които да работят с децата – психолози, лекари, психиатри. Невинаги използването на стаите е пълноценно, на много места има направени и оборудвани такива, но не по-малко важно е и как точно се използват и как се случва разпитът. Важна е и работата в екип – обучен съдия, запознат прокурор, специалисти за работа с деца, но също така да има яснота кой координира целия процес, което в момента е неуточнено.

Препоръките на специалистите са свързани със съвместни обучения на всички професионалисти, които имат досег с производства, които касаят деца, както и да има алгоритъм, по който се работи. Да има възможности за идентифициране на специалисти, които да оказват помощ при формулирането на въпросите и подготовката на детето за изслушване. Например, да се направи база данни със специалистите и услугите за деца на територията на даденото съдилище. Налице е и очакване към неправителствените организации да помогнат със специалисти.

Други възрастни препоръчват да има повече съдии, които да имат компетенциите как да работят с деца в различни възрасти и да познават системата на социалните услуги. Делата да могат да се разглеждат бързо. Да не се разпитват многократно деца, които са жертви на насилие.

АНГАЖИМЕНТ 2

Създаване на цялостни законови възможности наказателното правосъдие за деца да бъде пощадящо към тях.

Оценка: **3.03**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Правосъдието не бива да се отнася към децата, нарушили закона, като престъпници, а като деца в трудна ситуация. От години се говори и работи за нови закони, които да разглеждат тези деца по нов начин, така че те да не бъдат наказвани повече, отколкото заслужават или изпращани в стари и вредни за тях поправителни институции. И през 2017 г. обаче тези промени не бяха постигнати.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца, лишени от свобода
- Деца в конфликт със закона
- Съдии, прокурори
- Други възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

“Крада от седемгодишен”

“Правех много бели с приятели”

“Аз съм крадец, брат ми е крадец, баща ми е крадец...”

Децата, които са лишени от свобода и са в конфликт със закона смятат, че едно дете или млад човек си има работа с правосъдието, когато извърши нещо нередно или направи беля. Лишаването от свобода приемат като период, в който да се поправят и да не повтарят грешките си. Правосъдието съществува, за да се поддържа ред в отношенията между хората.

Много от младите хора вече имат история на настаняване в социално-педагогически интернат или възпитателно училище интернат. Според тях престоят там им е помогнал да станат самостоятелни, но след излизането си отново са извършили нарушение, като за някои, тази история се повтаря повече от един път. Голяма част от младите хора имат много възпитателни

мерки по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН). За някои от тях този брой достига до 12. Те приемат тези мерки като „предупреждения“ за това, че трябва да променят поведението си, но признават, че до този момент не са успели. Смятат, че децата най-често извършват кражби, тъй като искат нещо, което не могат да имат или просто, защото цялото семейство се занимава с кражби. Някои от тях са лишени от свобода заради множество кражби и защото мерките по ЗБППМН не са дали ефект. Някои от децата са с по-тежки простъпки, които определят като „грешки“.

“Пет-шест души
слушат само
теб... Как да се
чувстваш....?”

“Приемат ме като
чудовище”

Често децата са разпитвани множество пъти, включително за едно и също престъпление, от хора, чиято длъжност не са запомнили. Никои не си спомня да му е обяснявано какво ще се случи с него или какво да очаква. Според тях да участваш във възпитателно дело е много притеснително, защото трябва да говориш пред 6-7 непознати възрастни. Наясно са какво се случва с децата и младите хора, които извършват престъпление – може да прекараш период от време в ареста, докато се изясни какво се случва, което понякога отнема месеци. През това време не можеш да посещаваш училище или да извършваш някаква ползотворна дейност. Част от младите хора са посещавани от родителите си, но нито един не е говорил с психолог или социален работник.

Почти всички споделят, че са били жертва на насилие от страна на полицейски служители, защото полицията ги познава за предишните им нарушения и смята, че отново те са извършители, дори това да не е така. В същото време, за част от децата, полицаите бият или обиждат, за да убедят децата, че постъпката им е грешна и не трябва „да правят повече така“. Нито едно дете не знае, че е необходимо на полицейските разпити да присъства специалист.

Младите хора не могат да кажат със сигурност каква подкрепа може да бъде оказана на хора като тях. Част от тях смятат, че ако родителите им са знаели как да ги възпитат по друг начин, е нямало да се стигне дотук. Част от тях обвиняват единствено себе си. Все пак смятат, че престоят им затворените институции е някакъв вид подкрепа, за да придобият различни умения.

Според тях, би било добре, ако на детето или на младия човек някой разяснява какво предстои да се случи – кой ще присъства, колко време ще продължи процесът, откъде може да намери подкрепа. Би било добре, ако не се налага да разказват много пъти пред различни хора какво се е случило, да се намали престоят в ареста или поне да има възможност да се прави или учи нещо там. Добре е да не подозират първо теб само защото вече си имал простъпки и да не те обиждат или бият, когато те разпитват.

Младите хора не знаят от кого зависи това. Предполагат, че от министър-председателя или президента.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

„Да се закрият със закон комисиите за борба с противообществените прояви, защото напълниха СПИ, ВУИ и др.“

Повечето специалисти смятат, че в момента системата не работи, тъй като не успява да „поправи поведението“ на децата, а единствено ги репресира. Като основни проблеми те посочват липсата на психологическа и социална подкрепа, липса на разбиране за средата и историята на детето. Много деца са не само свидетели на престъпления, но и са карани да участват и да помагат – както в просия, така и в кражби или продажба на наркотици. Част от специалистите смятат, че не съществува механизъм да се направи сигнал за тези деца, като деца в риск.

Новият законопроект за детското правосъдие се разпознава като крачка в правилната посока, но малко специалисти смятат, че той ще бъде приет. Оставени са и много отворени въпроси за

координацията и отговорността на различните институции. Реформата в детското правосъдие трябва да се припознае от практиците, включително специалистите от правосъдната система, като те се въвлекат активно в нея. Необходимо е да има координация между всички страни в процеса.

Специалистите смятат, че е важно да има много дейности по превенция – включително посещения в училища, в които съдии да говорят за съдебната система и как функционира тя.

ПРЕНЕБРЕГВАНЕ И ЗЛОУПОТРЕБА С ДЕЦА В КИБЕРПРОСТРАНСТВОТО

АНГАЖИМЕНТ

Популяризиране на правила за безопасност на децата в Интернет и на начини за реакция в случаи на вредно и незаконно съдържание, което може да бъде опасно за тях.

Оценка: **3.06**

КАКВО СЕ СЛУЧВА?

Бяха проведени няколко отделни инициативи на отговорните институции, както и има малка промяна в учебното съдържание, така че децата да са по-наясно с опасностите и начините за предпазване в Интернет. Все още обаче твърде малко деца са обхванати от такива дейности.

КОГО ПОПИТАХМЕ?

- Деца от 14 до 18 години
- Възрастни

КАКВО МИСЛЯТ ДЕЦАТА?

За безопасността в интернет не се говори много – учи се предимно от опит и категорично за нея не се говори в училище, дори и в часовете по информатика. Родителите също не говорят много по тази тема, вероятно защото много от тях не са наясно. Малките деца могат лесно да влязат в интернет, но не знаят нищо за това как да се пазят и с тях също много трябва да се говори.

Има различни опасни неща в интернет – най-малкото рискът всеки да разбере за теб много неща, включително и много лични. Когато някой е видял или е получил информация или снимки за теб, които не искаш да се разпространяват, може да ги използва, за да те тормози или изнудва. Това може да се случи с близки, приятели, но и с хора, представящи се за приятели. Такава ситуация може да е много трудна за споделяне с родителите.

Част от децата смятат, че друга опасност в интернет е сблъсъкът с така наречената „реч на омраза“

„В нашето училище навсякъде има компютри, но какво от това? Повечето учители не ги ползват. Самите те не са достатъчно подготвени. Освен това даже и по ИТ никой не учи учениците как да се предпазват в интернет или как да разпознават фалшивите новини.“

та“, в която се изразява омраза към дадена група хора. Заплаха виждат и във фалшивата информация, която се разпространява лесно и бързо намира последователи, които не я проверяват.

Темата за интернет безопасността и уменията да се различават истинските от фалшивите новини, обаче, не са застъпени в училище. Часовете по информатика и информационни технологии по-скоро се съсредоточават върху технически теми, но не развиват умения у учениците да оценяват информацията, която стига до тях, да общуват безопасно в интернет и др. По темата за тормоза е добре да се говори и в различни предмети и децата да могат да разберат какво представлява той, как вреди и какво могат да направят, ако се сблъскат с него. Част от децата смятат, че по тези теми по-скоро трябва да се говори с родителите, но че училището би могло да помогне и на тях, например чрез специални родителски срещи. Така може да се научи повече за използването на настройки за поверителност в социалните мрежи, колко информация да споделяме с по-широк кръг от хора, как самите ние да не тормозим другите и как да проверяваме информацията, която получаваме.

“Да споделят с родителите си с кого комуникират в мрежата, да не ограничаваме малките и да не прекаляваме с надзора над тях”

Децата смятат, че учителите трябва да знаят и могат повече по отношение на дигиталните технологии – не само като технически умения в работата им, но и за да могат да преподават тези знания на учениците. Освен това, част от тях предлагат да се направи кратък списък с правила за безопасно поведение в интернет, който да помага не само на децата, но и на възрастните хора, който да е видим през цялото време, докато си в интернет. Той може да се поставя и един ден в годината като корица на началната страница на Google.

КАКВО МИСЛЯТ ВЪЗРАСТНИТЕ?

86% от възрастните, участвали в анкетата смятат, че само някои деца, родители и учители са запознати с опасностите в интернет и начините да се предпазват. Според около половината от тях тези деца, родители и учители са малко или въобще няма такива.

КАКВИ ОЦЕНКИ НАПИСАХА ЕКСПЕРТИТЕ?

Оценките от Бележник 2018:

Какъв е средният успех на държавата в грижата за децата?

ОБЛАСТ	ПОДОБЛАСТИ	ОЦЕНКА 2018	СРЕДНА ОЦЕНКА						
			2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012
1. Основни принципи по Конвенцията на ООН за правата на детето	Недискриминация	2.33	2.60	2.86	2.91	3.06	2.97	2.71	2.88
	Детско участие	2.83							
	Детска бедност	2.17							
	Пренебрегване и злоупотреба с деца	2.83							
	Сигурна и здравословна среда	2.83							
2. Семейна среда и алтернативни грижи	Семейна среда	2.38	2.53	3.01	3.02	2.61	2.98	2.93	3.14
	Деинституционализация	2.63							
	Осиновяване и приемна грижа	2.58							
3. Здравеопазване	Болнична и доболнична помощ	3.08	3.19	3.64	3.58	3.31	3.21	2.38	2.79
	Психично здраве	2.88							
	Детска смъртност	3.63							
4. Образование	Образование и грижи в ранна детска възраст	2.33	3.02	3.44	3.45	3.62	3.11	3.00	2.68
	Училищно образование	3.42							
	Приобщаващо образование	3.30							
5. Правосъдие	Правосъдие, съобразено с интересите на детето	2.75	2.79	3.05	3.45	3.30	2.90	3.44	3.56
	Пренебрегване и злоупотреба с деца в киберпространството	2.83							
ГОДИШЕН УСПЕХ			2.88	3.20	3.28	3.20	3.00	2.90	3.00

ОРИГИНАЛЕН ВИД И ПРОИЗХОД НА АНГАЖИМЕНТИТЕ

№ Ангажимент Оригинална формулировка и източник

ОБЩИ ПРИНЦИПИ ПО КОНВЕНЦИЯТА НА ООН

Недискриминация

- 1 Промяна на законите така, че те да се допълват един друг и заедно да гарантират правата на децата в образованието, социалната сфера, правосъдието, здравето и т.н. Разработване на нормативни промени в областта на правата на децата. В Актуализиран план за действие за изпълнение на националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“.
- 2 Подкрепа за цялостното благосъстояние на децата бежанци, дошли в България без възрастни придружители, както и да не се допускат насилие и злоупотреби срещу тях. Закрила и интеграция на непридружени малолетни и непълнолетни деца. В специфична цел 2 към Приоритет 8. Интеграция на бежанците в социалния, икономическия, културния и гражданския живот на българското общество от Националната стратегия за интеграция на лицата, получили международна закрила в Република България 2014-2020.

Детско участие

- 1 Въвеждане на повече и по-добри начини децата в България да могат да изразяват мнението си за политиките, които се правят за тях, и това мнение да бъде взимано предвид. Да се създадат механизми за зачитане мнението на децата при изработване и прилагане на политиките за тях. В Национална стратегия за детето 2008-2018, Детско участие.

Детска бедност

- 1 Намаляване броя на децата, живеещи в бедност. Намаляване на децата във възрастовия интервал 0-18 години, живеещи в бедност, със 78 000. В Национална стратегия за намаляване на живеещите в бедност с 260 хил. души до 2020 г.

Пренебрегване и злоупотреба с деца

- 1 Въвеждане на обективни и подробни начини за оценка, когато специалистите работят върху случаи на насилие над деца. Разработване на критерии и индикатори за оценка на работата по случаите на насилие над деца. В План за действие към Националната програма за превенция на насилието и злоупотреба с деца (2017-2020), 1.4 Мониторинг на системата за закрила на детето върху работата по случаи на насилие.

2 Подкрепа за децата, за които има риск да отпаднат рано от училище поради сключване на брак.	Вторична и третична превенция чрез насърчаване ранното сигнализиране за случаи на ранно съжителство/спиране от училище и мултидисциплинарна работа по тях. В Национална програма за закрила на детето 2017.

Сигурна и здравословна среда

1 Повече деца и възрастни да знаят защо е важно да се хранят здравословно и да имат достъп до здравословна храна ежедневно, и повече малки деца да бъдат кърмени, вместо хранени с изкуствени млека.	Промоция на здравословното хранене сред децата и учениците, както и стимулиране кърменето на децата до една година. В Национална стратегия за детето 2008-2018.
2 Осигуряване на съвременни жилищни условия за хора в неравностойно положение.	Подобряване на жилищните условия, включително и на прилежащата техническа инфраструктура. В План за действие за периода 2017-2018 г. за изпълнение на националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020.

СЕМЕЙНА СРЕДА И АЛТЕРНАТИВНИ ГРИЖИ

Семейна среда

1 Въвеждане на повече и различни места и специалисти, които да подкрепят родителите да не се разделят с децата си и да не ги оставят.	Разширяване на мрежата от услуги за превенция на изоставянето на деца и разделята им с техните биологични родители и семейства. В Актуализиран план за действие за изпълнение на националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“.

Деинституционализация

1 Закриване на стари институции - най-вече на тези за деца с увреждания, и откриване на тяхно място на нови и по-малки такива, които да са по-близо до децата, да разбират техните нужди по-добре и да имат индивидуален подход към всяко от тях.	Деинституционализация на грижата за деца (мрежа от социални услуги в общността, програми за напускащите специализираните институции, приемна грижа и т.н.). В Тригодишен план за действие за изпълнението на Националната програма за развитие: България 2020 в периода 2016-2018.

Осиновяване и приемна грижа

1 Създаване на възможности кандидатстващите за осиновяване хора и децата за осиновяване да бъдат подготвени за осиновяването и да бъдат подкрепяни след него.	Да се развоят социални услуги за дължителна подготовка на кандидат-осиновители и на деца, на които им предстои да бъдат осиновени и за подкрепа на осиновители и осиновени. В Национална стратегия за детето 2008 – 2018.
2 Подобряване и развиване на приемната грижа за децата и приемните родители, както и на възможностите за настаняване на деца без родителска грижа при близки и роднини.	Да се подобрява качеството на услугите, настаняване при роднини или близки и на доброволната и професионална приемна грижа. В План за развитие на приемната грижа 2016-2017.

ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Болнична и доболнична помощ

1 Създаване на повече и по-добри възможности повече деца в риск и бременни жени да имат достъп до здравна грижа.	Разширяване на обхвата на предоставяните медицински услуги за бременни и деца в риск. В Тригодишен план за действие за изпълнение на Националната програма за развитие България 2020 в периода 2017-2019 г.
2 Осигуряване на повече и по-добри начини за лечение, грижа и подкрепа на децата с увреждания и хронични заболявания, и за подкрепа на техните семейства.	Прилагане на комплексен медико-социален подход в грижите за децата, в т.ч. деца с увреждания и хронични заболявания, и подкрепа на техните семейства. В Националната здравна стратегия 2020.
3 Въвеждане на повече и по-добре работещи здравни медиатори в България като начин повече хора от уязвими групи да имат достъп до здравни грижи.	Утвърждаване на модела на здравни медиатори, като предпоставка за подобряване на достъпа до здравни грижи на уязвимите групи. В Тригодишен план за действие за изпълнение на Националната програма за развитие България 2020 в периода 2016-2018 г.

Психично здраве

1 Въвеждане на цялостни и дългосрочни начини за подкрепа и грижи за децата с психични разстройства и техните семейства.	Въведени програми за психично-здравно благополучие на децата, включително превантивни програми от грижи за деца с психични разстройства и техните семейства. В Национална стратегия за детето 2008-2018 г.
-

ОБРАЗОВАНИЕ**Образование и грижи в ранна детска възраст**

1	Да има повече и различни услуги за деца под седемгодишна възраст (услуги за ранно детско развитие), които да подкрепят тяхното развитие, като съчетават образование със социални и здравни грижи.	Изпълнение на дейности, свързани с развиването и функционирането на интегрирани услуги за ранно детско развитие (0-7 години). Национална програма за закрила на детето 2017.

Училищно образование

1	1. Всяко дете да може да ходи на училище и в предучилищни групи.	1. Подкрепа на достъпа до предучилищно и училищно образование.
2	2. Въвеждане на начини за предотвратяване на отпадането от училище, за подкрепа на застрашените от отпадане и за подкрепа на отпадналите да се върнат в училище.	2. Осъществяване на превенция срещу отпадането в задължителна училищна възраст, компенсаторни мерки за застрашените от отпадане и реинтеграция на преждевременно напусналите. В Тригодишен план за действие за изпълнение на Националната програма за развитие България 2020 в периода 2016-2018 г.
3	Въвеждане на конкретни начини за привличане и задържане на млади и компетентни учители.	Разработване на система от специални мерки за привличане, задържане и развитие на педагогически кадри на възраст до 35 години и на специалисти с високо равнище на професионална подготовка и квалификация в системата на средното образование. В Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри 2014-2020 г.

Приобщаващо образование

1	Промяна на училището, така че то да е по-приветливо и в него всяко едно дете да може да бъде успешно и да се чувства добре сред другите.	Осигуряване на условия за включващо/приобщаващо образование. В Тригодишен план за действие за изпълнението на Национална програма за развитие „България 2020“ в периода 2017-2019 г.

ПРАВОСЪДИЕ

Правосъдие, съобразено с интересите на детето

- 1 Създаване на помещения за престой, изслушване и разпит на деца при съдебни производства. Да се оборудват/адаптират специални помещения за престой, изслушване, разпит на деца, включително на деца с увреждания, в производствата, които ги засягат. В Националната стратегия за детето 2008-2018, част: Участие на детето.
- 2 Създаване на цялостни законови възможности наказателното правосъдие за деца да бъде по-щадящо към тях. Изготвяне на пакет от законодателни изменения, с които се предвиждат изменения в НК и свързаните с тяхното прилагане закони, както и приемането на специални закони за детско правосъдие – уреждащи възможностите за отклоняване на непълнолетни от наказателно производство, уреждащи и възпитателните мерки при освобождаване. В Пътна карта за изпълнението на Актуализираната стратегия за продължаване на реформата в съдебната система.

Пренебрегване и злоупотреба с деца в киберпространството

- 1 Популяризиране на правила за безопасност на децата в Интернет и на начини за реакция в случаи на вредно и незаконно съдържание, което може да бъде опасно за тях. Популяризиране на правилата за безопасност на децата в компютърната мрежа за деца, родители и училищни власти и на адресите, на които може да се съобщава за вредно съдържание в интернет. В Национална стратегия за детето 2008-2018.

ЗА НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

Национална мрежа за децата е обединение на 150 граждански организации, работещи за и с деца и семейства в цялата страна.

Насърчаването, защитата и спазването на правата на детето са ключова част от принципите, които ни обединяват. Ние вярваме, че във всички политики и практики, които пряко или косвено засягат децата, на първо място трябва да стои най-добрият интерес на детето. Нещо повече – те трябва да се планират, прилагат и наблюдават с ясна оценка за влиянието върху децата и младите хора, и с тяхното активно участие.

Национална мрежа за децата работи в четири основни области: **Семейство, Здраве, Образование и Правосъдие.**

НАШАТА ВИЗИЯ

Национална мрежа за децата работи за общество, в което всяко дете има свое семейство и се радва на най-добрите възможности за живот и развитие. Съществува хармония между секторните политики за детето и семейството и правата и благосъстоянието на децата са гарантирани.

НАШАТА МИСИЯ

Национална мрежа за децата се застъпва за правата и благосъстоянието на децата като обединява и развива широка, обществено значима мрежа от организации и съмишленици.

НМД В ЦИФРИ

73 624 деца са били подкрепени през 2017 г. с работата на организациите членове на Национална мрежа за децата.

21 718 семейства са достигнати и подкрепени от организациите, част от Национална мрежа за децата през 2017 г.

11 661 професионалисти – социални работници, психолози, учители, съдии, полицаи **са достигнати и подкрепени** от организациите членове на Национална мрежа за децата през 2017 г.

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

www.nmd.bg / facebook.com/nmdbg

ISSN 1314-9970